

DET GODE BØRNELIV

TIL LDD'S SELVEJENDE OG PRIVATE DAGTILBUD, BESTYRELSER, FORÆLDRE SAMT ANDRE MED INTERESSE FOR DET GODE BØRNELIV

NR. 2 · ÅRGANG 5 · SEPTEMBER 2023

AT ARBEJDE MED BØRNS UDVIKLING

Tema:
PÆDAGOGIK

Den pædagogiske opgave

Børnehavetradition
igennem tiden

Rammer og betingelser for
det moderne dagtilbud

LANDSORGANIATIONEN
DANSKE DAGINSTITUTIONER

FAG-OG MEDLEMSBLAD FRA LDD

- Side 3 **Leder**
Pædagogik som dagtilbuddets grundsten
Palle Woss, Direktør, LDD
- Side 4 **Pædagogik i en historisk og rammesat kontekst**
Dorthe Filtenborg, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD
- Side 6 **Rammer og betingelser for det moderne dagtilbud**
Christian Aabro, Lektor, ph.d., KP, Pædagoguddannelsen Forskning og Udvikling
- Side 10 **Teoretisk pædagogik**
Merete Wiberg, ph.d., Lektor ved DPU, Aarhus Universitet
- Side 14 **Legende udforskning af forskelligheder**
Kristina Avenstrup, Områdeleder, Fagbogsforfatter, Oplægsholder
Sine Hudecek, Pædagogisk Konsulent, Fagbogsforfatter
- Side 18 **LDD NYT**
DET GODE BØRNELIV gør en forskel!
- Side 20 **Børnehavetradition igennem tiden**
Birgit Boelskov, Master i Pæd. Udvikling, Medlem af Dansk Pædagogisk Historisk Forening
- Side 24 **At arbejde med børns udvikling**
Peter Østergaard Andersen, Cand.mag., Mag.art., ph.d., Lektor Emeritus ved Institut for Kommunikation, Københavns Universitet
- Side 28 **Dansk Pædagogisk Historisk Forening**
Eilif Tommy Johansen, Cand. Pæd. Pæd., Bestyrelsesmedlem i Dansk Pædagogisk Historisk Forening
- Side 31 **At inddrage og arbejde med børns sorg i pædagogikken**
Interview med Charlotte Ponsaing, Leder i Kastaniehuset
- Side 34 **Troldhøj - Portræt af Danmarks Bedste Dagtilbud (2020-2021)**
Interview med Ronni Mathiassen, Pædagogisk Leder
- Side 37 **Fru Hedevig Baggers Børnehave - Pædagogik igennem 180 år**
Dorthe Filtenborg, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD
- Side 40 **Den pædagogiske opgave - en meningsfuld, uregerlig og krævende opgave**
Unni Lind, ph.d., Docent, Pædagoguddannelsen Forskning og Udvikling
- Side 43 **Næste nummer af DET GODE BØRNELIV**
Pædagogisk læreplan
- Side 44 Det ved vi om ”Pædagogik”

Tema:
PÆDAGOGIK

Pædagogik som dagtilbuddets grundsten

LDD's Fag- og Medlemsblad DET GODE BØRNELIV, du læser nu, tager altid spændende og relevante emner op, som perspektiveres og foldes ud af de vidende, toneangivende og ikke mindst inspirerende skribenter samt bidragsydere. Det sker også i dette nummer, hvor vi har valgt at fokusere på selve grundstenen i ethvert dagtilbud – nemlig *pædagogikken*.

Pædagogik har rigtig mange ansigter. Den kan være historisk, teoretisk og praktisk. Og den kan ses, opleves og udfoldes bredt og meget forskelligt. Uagtet hvad er det dog børnene, som er centrum for pædagogikkens indhold, læringsmiljø og effekt. Pædagogik er vigtig. Den er afgørende for børnenes muligheder for at kunne lege, trives, dannes, lære noget og udvikle sig.

Pædagogik er derfor temaet for dette nummer af DET GODE BØRNELIV, hvor læserne tages igennem rammer og betingelser for det moderne dagtilbud, teoretisk pædagogik, legende udforskning af forskelligheder, børnehavetradition igennem tiden, at arbejde med børns udvikling, at inddrage børns sorg i pædagogikken samt den pædagogiske opgave.

Ligeledes bliver vi præsenteret for Danmarks ældst fungerende børnehave, der stadig efter 180 år står stærkt på skuldrene af Fru Hedevig Bagger, som var én af pionererne indenfor dansk pædagogik og, hvor institutionen bærer hendes navn. Og så skal vi se på, hvad der skal til for at få prisen som Danmarks bedste dagtilbud med et eksempel fra et dagtilbud, der har modtaget prisen.

Sidst, men ikke mindst, har dette nummer af DET GODE BØRNELIV en artikel, som fortæller om Dansk Pædagogisk Historisk Forening og det vigtige arbejde med at belyse og huske på pædagogikken samt synliggøre dens historik.

Rigtig god og inspirerende læselyst!

Palle Woss
Direktør

Landsorganisationen Danske Daginstitutioner

Kolofon

LANDSORGANISATIONEN
DANSKE DAGINSTITUTIONER

Udgiver

LDD – Landsorganisationen
Danske Daginstitutioner
Hejrevang 21 D, 3450 Allerød
(hovedkontor)
Rolundvej 23, I, 5260 Odense
Telefon: 32953230
Mail: LDD@LDD.DK
Oplag: 2000
ISSN 2794-2589

Redaktion

• Ansvarshavende:
Palle Woss, Direktør, LDD
• Redaktør og hovedskribent:
Dorthe Filtenborg, Pædagogisk
Udviklingskonsulent, LDD

Grafisk produktion

• Design og Layout: Permild & Ko
• Tryk: Grafisk Rådgivning ApS

Fotos:

• Adobe Stock
• fobu's billedarkiv
• Fru Hedevig Baggers Børnehave
• Dansk Pædagogisk Historisk Forening
Udkommer marts og september

Pædagogik

i en historisk og rammesat kontekst

Som en del af det lokale, professionelle læringsfællesskab i dagtilbuddet er man forpligtet på at arbejde og udføre sin pædagogiske praksis med afsæt i dagtilbudsloven og dennes bestemmelser i forhold til den styrkede pædagogiske læreplan, som tydeligt angiver og rammesætter, hvad der skal arbejdes med i form af et pædagogisk grundlag, seks læreplanstemaer samt tolv mål for læringsmiljøet.

Af **Dorthe Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

Den første, oprindelige pædagogiske læreplan var en realitet i 2004 efter en meget kort forarbejdning, hvilket læreplanens fundament og rammebeskrivelse også bar stærkt præg af. Med læreplanstemaer som fx "Barnets alsidige personlighedsudvikling" samt "Kulturelle udtryksformer og værdier" sprang indholdet i (for) mange og forskelligartede retninger, hvorfor det nogle steder ude i de danske dagtilbud blev en meget stor og krævende opgave at over- og omsætte den ministerielle ramme til en lokal forståelse samt en konkret pædagogisk praksis. Legen og dennes betydning for barnets udvikling, herunder at leg og læring er tæt forbundet og er hinandens forudsætninger, var ej heller en gennemarbejdet del i den oprindelige læreplan.

Faktisk viste det sig, at der gik tæt på ti år før, alle dagtilbud kom i mål med at implementere den første læreplans ministerielle krav og omsætte disse til en lokal forståelse, som kunne faciliteres i en pædagogik omkring børnene og læringsmiljøer, de kunne profitere af.

Da, den reviderede og væsentlig mere gennemarbejdede pædagogiske læreplan kom i 2018 – nu i en styrket udgave – blev vi her præsenteret for en langt mere kvalificeret rammesætning for både det pædagogiske grundlag, de seks læreplanstemaer og som fagligt bagtæppe for disse tolv overordnede mål for læringsmiljøet (to for hvert tema).

Ligeledes blev kravet til opbygning af en evalueringsskulptur i den grad skrevet frem i den styrkede udgave af den pædagogiske læreplan, hvor kvalificering af læringsmiljøet er omdrejningspunktet for det, kulturen omkring evaluering skal sigte imod. Man kan konkludere, at den styrkede pædagogiske læreplan udgør en tydelig rammesætning for dagtilbuddet til udvikling og praktisering af dets respektive pædagogik.

Om pædagogik

"Pædagogik handler om opdragelse, uddannelse og undervisning. Almindeligvis skelner man mellem deskriptiv og normativ pædagogik: deskriptiv pædago-

gik beskriver (deskriptiv) og systematiserer opdragelse, uddannelse og undervisning, som den forekommer i virkeligheden – i klasselokalet, i skolegården, under ekskursioner eller, hvor det nu måtte være. Normativ pædagogik foreskriver (normativ), hvordan opdragelsen, uddannelsen og undervisningen skal håndteres og, hvad dens egentlige mål og bestemmelse bør være”

Med ovenstående defineres pædagogik i indledningen af første kapitel i Pædagogikhåndbogen, 2. udgave, Hans Reitzels Forlag, skrevet af Henrik Juul, der blandt andet er lærer, cand. pæd., forlagsredaktør for pædagogik m.m. Pædagogikhåndbogen er en omfattende samling med beskrivelser af perspektiver på pædagogik, der går ind i selve begrebet pædagogik, pædagogikkens historie, pædagogisk filosofi, pædagogisk psykologi, pædagogisk sociologi, pædagogisk antropologi samt didaktik. Imidlertid taler både definitionen samt selve Pædagogikhåndbogens agenda som arbejdsredskab for studerende ved de pædagogiske professionsuddannelser særligt ind i målgruppen lærere, der arbejder med børn og unge i skolereg.

Vendes blikket og fokus på dagtilbudsområdet og pædagogprofessionen kan man sige, at perspektiverne omkring pædagogik handler om udvikling, dannelse og læring, der sammen med trivsel udgør de fire grundelementer i læreplanens rammesættende fundament. Og så

er legen en væsentlig faktor, der med den styrkede pædagogiske læreplan blev skrevet frem og talt op som værende en vigtig forudsætning i pædagogikken. Leg og læring er ikke hinandens modsætninger men derimod forudsætninger, hvilket den pædagogiske tænkning, metodik, praksis, læringsmiljø og evaluering skal have som et centralt fokuspunkt.

Solide sko og brede skuldre

Pædagogikken, som vi ser praktiseret i dag i kommunale, selvejende og private dagtilbud, hviler på rigtig mange års dansk pædagogisk historie. En historie med solide sko dybt plantet i den pædagogiske jord samt en historie med brede skuldre på tidens pionerer, tænkere og praktikere indenfor pædagogikken, der hver især har bidraget til kvalificering og udvikling. Danmark spiller trods sin lille størrelse en stor rolle indenfor pædagogikken set med både internationale og nationale briller. En rolle, der kontinuerligt skal udvikles, så vi – med afsæt i god pædagogik – sikrer det gode børneliv. ●

Den styrkede pædagogiske læreplan udgør en tydelig rammesætning for dagtilbuddet til udvikling og praktisering af dets respektive pædagogik

Rammer og betingelser for det moderne

Forældre, kommunale forvaltninger samt det politiske niveau er i stigende grad rammesættende for dagtilbuddets arbejde med kerneopgaven herunder pædagogens valg og prioriteringer i den pædagogiske hverdagspraksis med børnene. Dette perspektiverer artiklen med afsæt i en konkret case.

Af **Christian Aabro**, ph.d., Lektor, KP, Pædagoguddannelsen Forskning og Udvikling

I forbindelse med et forskningsprojekt bad jeg på et tidspunkt en række pædagoger om at komme med små fortællinger fra deres hverdag i institutionerne. En af pædagogerne fortalte følgende:

”Vi skal jo have samling hver dag. Og vi arbejder med kulturelle udtryksformer lige nu, og har valgt traditioner. Og så arbejder vi med vores lanterner. Så vi har jo samling, hvor vi synger vores lanternesange og rim. Og børnene vil rigtig gerne. Og vi skal have den her samling som, vi plejer. Børnene skiftes til at holde sangene, det vil de meget gerne. Og så er der én af de nye drenge, der bliver rigtig gal over, at han ikke må holde sangen. Det begynder han faktisk at reagere på, næsten inden vi er startet. Samtidig har vi én af de store drenge, der skal starte på en anden stue, så han skal følges op af min kollega. Vi er et stort hus, så det er lidt væk. Han skal op og være med på en anden stue. Så jeg sidder alene med de andre 12 børn, og ham her drengen, der er rigtig gal over, at han ikke må holde den her sang. Han begynder at skrig og slå og vil bide de andre. Jeg siger til ham: jeg kan godt se, at du bliver vred, du vil gerne holde sangen, men i dag er det en andens tur. Men jeg vil gerne have, at du er med og sidder her. Vi sidder på sådan nogle

farver på gulvet, og det kan han ikke. Han begynder at blive udadreagerende. Og så har min kollega og jeg aftalt at, hvis de ikke kan være med, så må man sidde oppe på stolen ved sit bord. Så jeg følger ham derop. Og der prøver han at komme væk ... og jeg siger, at han skal sidde her. Og han skriger. Og jeg begynder så at...de andre børn bliver urolige, det er klart, så jeg begynder så at synges vores godmorgensang mens, han skriger fuldkommen vildt. Og alle de andre børn de kigger jo mere på ham end på mig. Men jeg prøver at holde fast i, at målet er, at vi har de her samlinger. Og nu skal vi synges godmorgen, og vi får hilst på hinanden. Og han skriger hele sangen igennem, og så stopper han så til sidst. Så sidder han lidt, sidder og er faldet lidt ned, og min kollega kommer ind. Og så går vi så videre. Og så spørger vi ham så om, han vil være med. Og forklarer ham, hvad han skal gøre for at være med. Og det vil han så gerne. Og så får vi så kørt vores sange igennem. Vi sveder alle sammen lidt.”

Forældrene har indflydelse som både kunder, som chefer og som samarbejdspartnere

dagtilbud

Denne fortælling giver et lille – men meget interessant – indblik i en pædagogisk hverdag, en formiddag i en helt almindelig dansk daginstitution. Vi følger en pædagog og alle de overvejelser, hun gør sig i forbindelse med at forsøge at gennemføre en morgensamling på trods af, at især ét af børnene modsætter sig den måde, samlingen forløber på. Det er ikke svært at forestille sig noget tilsvarende ske ved mange andre morgensamlinger i daginstitutioner, hvor pædagoger forsøger at motivere børn til at deltage i de daglige rutiner, selvom de i udgangspunktet måske ikke har lyst. Det bliver altså til en historie om det hårde arbejde med at tage alle de hensyn, der skal tages på én gang, hvor det handler om at forsøge at balancere både barnets, de andre børns, pædagogerens og institutionens behov – og det giver pædagogen sved på panden.

I det følgende vil jeg med afsæt i denne historie vise, hvordan meget af det, der foregår i et dagtilbud, forbinder sig til de omkringliggende rammer og vilkår – for det første de betydning-

er og betingelser forældre er med til at sætte for det pædagogiske arbejde. For det andet de rammer og vilkår de kommunale forvaltninger er med til at sætte, og for det tredje de rammer og vilkår det nationale niveau er med til at sætte for livet i danske dagtilbud.

Betydninger af rammer og betingelser sat af forældre

Selvfølgelig har man som pædagog i dagtilbud altid skulle forholde sig til forældre. Men ser man historisk på det, er der meget, som tyder på, at forældrene er rykket tættere på og har mere at skulle have sagt og derfor bliver mere afgørende for pædagogerens arbejde end før.

Forældrenes stigende betydning kan ses som udtryk for øget brugerindflydelse og medbestemmelse men også som en øget serviceorientering, der er en generel tendens i samfundet. Kort sagt, er daginstitutioner gået fra at blive betragtet som en hjemmelignende pasningsordning, der i løbet af 1980'erne og 90'erne i højere grad blev opfattet som et fagligt ud-

Det handler om at forsøge at balancere både barnets, de andre børns, pædagogerens og institutionens behov – og det kan give pædagogen sved på panden

Meget af det, der foregår i et dagtilbud, forbinder sig til de omkringliggende rammer og vilkår – for det første de betydninger og betingelser forældre er med til at sætte for det pædagogiske arbejde, for det andet de rammer og vilkår de kommunale forvaltninger er med til at sætte, og for det tredje de rammer og vilkår det nationale niveau er med til at sætte for livet i danske dagtilbud

Bogen handler om pædagogisk arbejde i dagtilbud og er redigeret af denne artikels forfatter i samarbejde med Julie Top-Nørgaard. Bogen er udgivet på Hans Reitzels Forlag.

viklings- og dannelsesmiljø, til - i det nye årtusinde – først og fremmest at blive opfattet som en kommunal virksomhed med egen virksomhedsplan. Fx gik man i 1998 fra at have indskrevet den pædagogiske foranstaltning i bistandsloven til i stedet at indskrive den i en servicelov. Det signalerede, at en institutionsplads ikke længere skulle opfattes som 'bistand' men en service, som samfundet tilbyder borgerne. I 1993 blev der indført forældrebestyrelser, der konkret betød, at forældrene blev trukket tættere ind i institutionen, for at de kunne få indflydelse på det 'servicetilbud', de betalte for. Bestyrelserne skulle fastlægge principper for det pædagogiske arbejde og prioritere inden for budgettet, og de fik ret til at indstille ansøgere i forbindelse med ansættelser. Det er en rolle, som er yderligere styrket med den seneste dagtilbudsreform i 2018. Samtidig er forældre begyndt at gå ind i forskellige former for forældreorganisationer fx FOLA og 'Hvor er der en voksen?'.

Forældrene har indflydelse som både kunder, som chefer og som samarbejdspartnere, hvilket også kan anes i pædagogens fortælling. Når, pædagogen i fortællingen siger: "Og så arbejder vi med vores lanterner. Så vi har jo samling, hvor vi synger vores lanternesange og rim", så henviser hun til, at de i institutionen har en tradition med, at børnene laver hver deres lanterne og øver sig i at synge de såkaldte 'lanternesange', som pædagogerne har lavet. Det hele munder ud i en 'lanternefest', hvor man inviterer alle forældrene og, hvor børnene går en tur med de tændte lanterner, mens de synger sangene. Selvom, det er en tradition, som både pædago-

gerne og forældrene er glade for, får det den konsekvens, at alle børn skal være færdige med lanterne inden festen, så der ikke er et barn, der mangler, samtidig med at morgensamlingerne i ugerne før festen skal gå med at øve sangene, så børnene rent faktisk er i stand til at optræde foran forældrene.

Pædagogen lægger ikke skjul på, at forældrenes forventninger til deres børns præstationer til lanternefesten er ret afgørende for hendes handlinger. Man kan sige, at institutionen på den ene side har skabt en tradition, der både forbinder pædagogerne meningsfuldt med hinanden som pædagoger, med børnene, og med forældrene omkring et konkret – og sikkert meget hyggeligt - arrangement. Men på den anden side får traditionen også pædagogerne til at gennemtrumfe et pensum i morgensamlingen (lanternesangene), selv om de vurderer, at det er uhensigtsmæssigt ud fra en pædagogisk betragtning. De forsøger altså at balancere forskellige typer af krav og forventninger – dels deres egne faglige vurderinger, og dels udefrakommende forventninger fra forældre.

Betydninger af rammer og betingelser sat af kommuner

I dag tilbringer stort set alle 0 – 6-årige børn det meste af deres hverdag i et dagtilbud. Dagtilbuddet er blevet den dominerende institutionsramme for børns hverdagsliv. Sådant har vi indrettet os siden den store udbygning af daginstitutionsoverområdet tilbage i 1970'erne. Men der er sket meget med daginstitutionernes rolle og funktion op gennem årene – og med de måder, de reguleres på. Hvor institutionerne op igennem både 70'erne, 80'erne og 90'erne havde

en relativ stor frihed til selv at bestemme det pædagogiske indhold, er der siden årtusinde-skiftet sket noget: kommunerne udstikker mange flere rammer for det pædagogiske arbejde end tidligere, og det betyder, at stadig flere forhold i dagtilbuddet nu ikke længere kun reguleres af institutionslederen og pædagogerne, men også af den kommunale forvaltning.

Denne styring følger typisk fire overlappende spor. For det første har de kommunale forvaltninger med årene fået et mere udtalt ønske om at ensrette den faglige standard i kommunens forskellige institutioner. For det andet er der nu et mere markant ønske fra forvaltningens side om, at dagtilbud varetager flere og flere socialpædagogiske funktioner, fx flere såkaldte 'tidlige indsatser' overfor børn i udsatte positioner. For det tredje er der et stærkere ønske om at styrke børns læring, fx ved at udstikke mere detaljerede retningslinjer for arbejdet med sprogindlæring og en række emner knyttet til skoleparathed. Og sidst, men ikke mindst, har der været et gennemgående kommunalt ønske om besparelser.

Dagtilbud er en stor og tung post på de kommunale budgetter, og man har især gjort ting for at spare penge: For det første har man nedlagt mange af de små institutioner og i stedet bygget store institutioner med mere end 100 børn. Enten ved konkret at rive de små ned og opbygge helt nye institutioner eller ved at fusionere institutionerne i større enheder og klynger. For det andet har man sparet på personalet. Så, når pædagogen i det indledende citat taler om at være i et stort hus, hvor der er langt til kolleger, og at hun i øvrigt sidder alene med 12 børn, befinder hun sig således i en situation, der i høj grad er skabt af den kommunale rammesætning.

Betydninger af rammer og betingelser sat af Christiansborg

Når pædagogen i fortællingen taler om, at de i institutionen arbejder med kulturelle udtryksformer, er det ikke et tema, der opstår ud af den blå luft men derimod noget, der knytter sig til et af de nationalt definerede læreplanstemaer i den styrkede pædagogiske læreplan, som blev vedtaget i 2018, nemlig læreplanstemaet "kultur, æstetik og fællesskab". Alle dagtilbud i Danmark skal beskrive, hvordan de arbejder med hvert af læreplanens seks temaer og mål. Så, når samlingen har den form, den har, skyldes det ikke kun de rammer, som forældre og kommune er med til at skabe men også de rammer, der er

sat nationalt, i ministerier og folketing. Samlingen skal ikke bare være en hyggelig sammenkomst for børnene men også indgå i institutions lovbestemte arbejde med at opfylde læreplanens mål og bestemmelser.

Opsamling

Mit budskab i denne artikel er at vise, hvordan det, der foregår i et moderne dansk dagtilbud, i høj grad er påvirket af de forhold, mennesker og instanser, som befinder sig udenfor institutionen. Ved at udpege tre centrale sætninger i en fortælling om en pædagogs udfordringer med at komme igennem en morgensamling, har jeg villet vise, hvordan tre forskellige niveauer kan siges at være rammesættende for det, der foregår:

- **For det første** er forældre i stigende grad rammesættende for pædagogers arbejde i dagtilbud, både direkte – igennem fx forældrebestyrelser – og mere indirekte gennem de daglige forventningsafstemninger.
- **For det andet** er de kommunale forvaltninger i stigende grad rammesættende for pædagogers arbejde igennem både strukturelle omlægninger (fx fusioner) og mere indholdsmæssige krav til dokumentation og anvendelse af bestemte kvalitetsværktøjer.
- **For det tredje** er også det nationale politiske niveau blevet mere rammesættende for pædagogers arbejde, igennem især indførelsen af en obligatorisk læreplan for alle dagtilbud.

Det kan imidlertid være svært at pege på præcist, hvilke af de nævnte rammesætninger der spiller ind hvornår – og hvordan. Når pædagogerne i den indledende fortælling vælger at fastholde samlingen, selv om et af børnene protesterer, kan der være mange grunde til det. Grunde, der kan være så vævet ind i hinanden, at det slet ikke er sikkert, at pædagogen selv har (over)blik for dem. Måske tænker pædagogen ikke på, hvordan den nye læreplan sætter en dagsorden eller på, hvordan tingene har ændret sig siden, de gik fra at være en lille til at være en stor institution. Men, det er ikke det samme som, at det ikke betyder noget. Og, det er det hårde arbejde med at balancere disse forhold, der gør, at pædagogen nogle gange udfordres i sin pædagogiske praksis. ●

Artiklen er en forkortet udgave af følgende tekst: Aabro, C. (2022). Om de samfundsmæssige rammers betydning. I: Aabro, C. & Top-Nørgaard, J. (red.). Tæt på pædagogik i dagtilbud. København: Hans Reitzels Forlag.

Teoretisk pædagogik

Af **Merete Wiberg**, ph.d., Lektor ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet.

Hvad kan man egentlig bruge teori til i pædagogisk praksis? Et spørgsmål, der kan dukke op, når man diskuterer, hvad pædagogstuderende skal lære for at blive pædagoger. I bogen "Teoretisk Pædagogik" med undertitlen "Et laboratorium for forventninger og håb. Om værdifulde i pædagogikken", diskuterer denne artikels forfatter, hvilken betydning og rolle teorier har for vores blik på pædagogisk praksis.

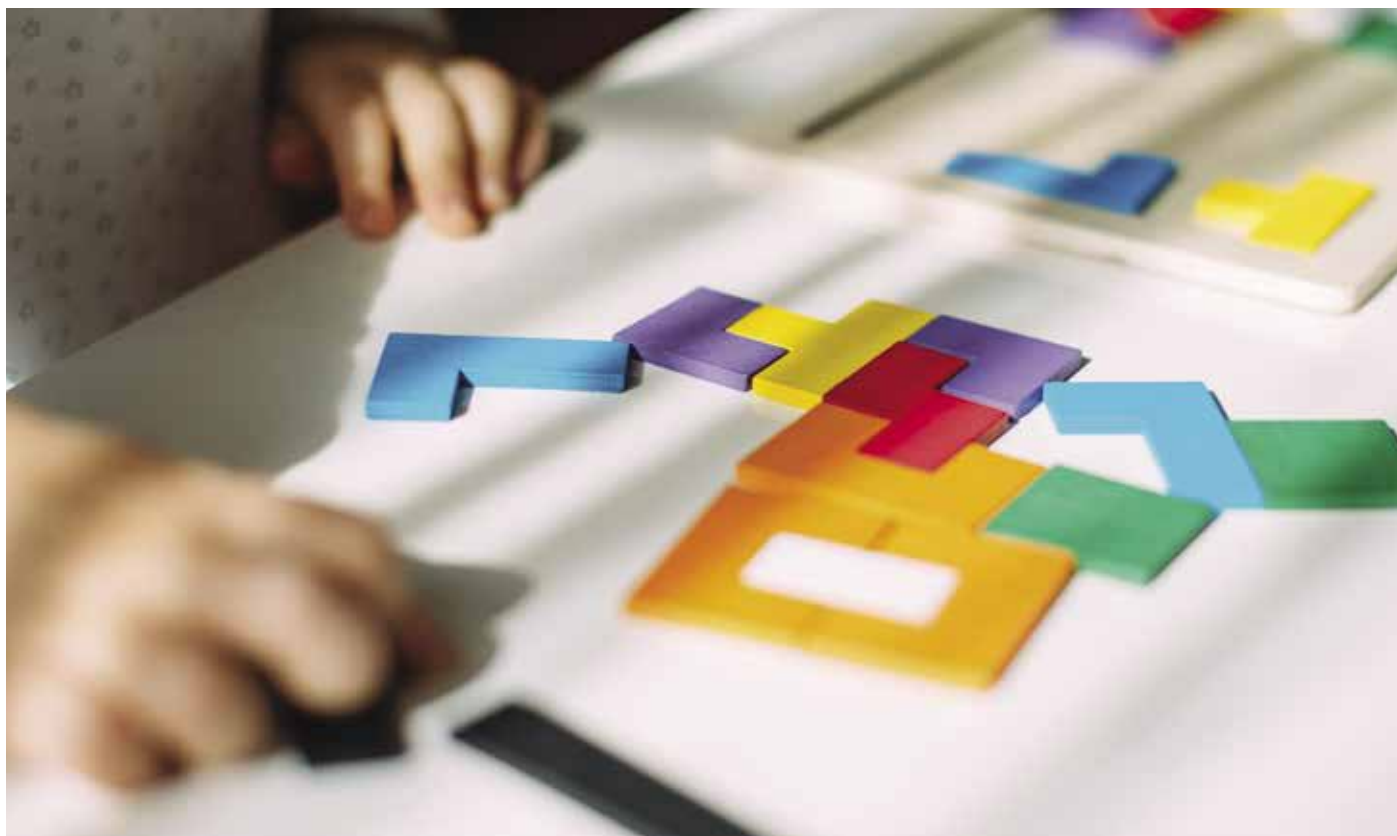
Jeg tillader mig indledningsvis at skrive, at teorier kan være verdensændrende. Men hvad er det, som teorier kan, og hvordan viser pædagogiske teorier sig i pædagogisk praksis? Helt grundlæggende argumenterer jeg for, at pædagogiske teorier er udkast og bud på sammenhænge, brud og spændinger i det pædagogiske landskab. I den forstand sætter teorier spor og bidrager til meningsskabelse og handlinger. Teorier lægger spor ud, som bidrager til vores overvejelser om, hvilke forventninger og håb, vi har til den kommende generation. Et videre spørgsmål er, hvordan forventninger og håb kan omsættes i pædagogiske handlinger. Eksempelvis kan ønsket og ikke mindst politiske forventninger om, at dannelse skal fylde mere i daginstitutioner bidrage til, at kerneideer i dannelsestænkningen bliver trukket frem. Hvis dannelse ikke blot skal være et indholdstomt og holdningspræget ord, så kræver det, at man sætter sig ind i dannelsesteori. Man kan læse den tyske pædagogiske tænker Wolfgang

Klafki. Her vil begrebet om "den dobbeltsidige åbning" dukke op og måske inspirere og bekræfte pædagoger i, at når de viser og indvier børn i noget, som de finder værdifuldt, så er de i gang med at åbne verden for børnene. Læser man videre, så opdager man, at åbningen kræver, at børnene får kategorier til at forstå verden med. Det kan være i form af kategoriseringer som eksempelvis farver, former, mængder, symboler og et repertoire af samværsformer. Et puslespil har både former og farvekategorier samt få eller mange brikker, og man kan lægge det alene eller sammen med andre.

En anden åbning af verden kan være at tilbyde børnene en mere nuanceret forståelse af forskellige dyr og planter. Hvis man kan mere end blot at kategorisere blomster i farver, så åbner det for en mere nuanceret forståelse af naturens mangfoldighed. Mange pædagoger åbner verden for børn uden at have læst Klafkis dannelsesteori, men teorien tilbyder et perspektiv og bidrager derved til refleksion.

Teorier kan være verdensændrende

Pædagogiske teoretikere

Teoriens betydning kan ikke altid aflæses af, hvor mange der faktisk kender teorien. Teorier kan godt virke uden, at vi er os bevidst om det. Vi har i Danmark en udbredt opfattelse af, at børn skal være selvstændige og, at de derfor skal øve sig i selv at bestemme og træffe valg. Det gælder også helt små børn. Hvis der ikke havde været pædagogiske teoretikere som eksempelvis franskmændene Jean-Jacques Rousseau eller amerikaneren John Dewey, så ville der ikke have været en sammenhængende argumentation for, at børn skal have lov til at øve sig, fejle og træffe valg, også når det handler om, hvilken sok de skal have på. Rousseau bruger begrebet ”negativ pædagogik” til at forklare, at den pædagogiske vejleder så vidt muligt skal understøtte og rammesætte, at børn lærer af egen erfaring. John Dewey argumenterer med andre begreber for, at demokrati i bred forstand bør være pejlemærket for opdragelse. Børn skal opdrages til at være deltagere og ikke blot tilskuere. Ifølge Dewey skal børn lære af deres erfaring, og det kræver at de

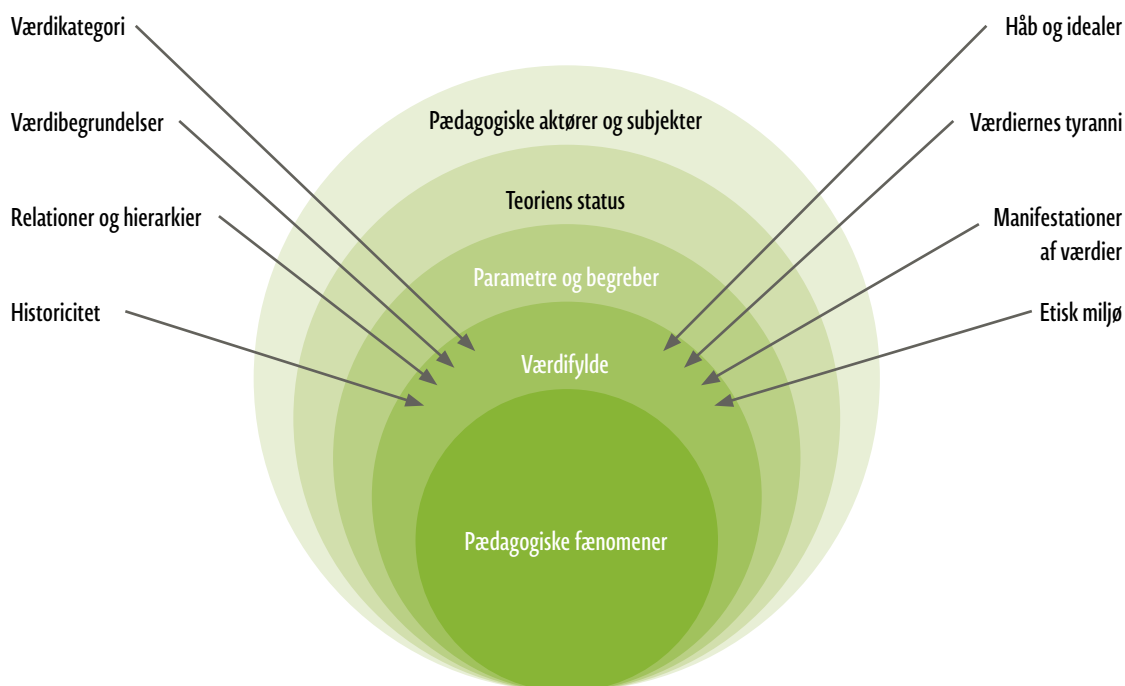
får mulighed for at eksperimentere. Demokrati bør ifølge Dewey indgå i alle menneskelige relationer. Mange pædagoger, godt understøttet af formålsparagraffer, vil være enige og rammesætter pædagogiske aktiviteter, hvor børn lærer af egen erfaring, og hvor de får oplevelser af demokratiske rettigheder. Dette sker for eksempel i den legendariske rundkreds, hvor man kan få ordet ved at række hånden op eller i dialoger med pædagogerne, hvor der bliver lyttet til barnets perspektiv. At barndommen overhovedet har en egenverdi i vestlig tænkning, kan vi takke filosofen og den pædagogiske tænker Rousseau for, der netop pointerede dette i slutningen af 1700-tallet i bogen ”Emile”.

Den vigtige teori

Pædagogisk teori og ikke mindst almenpædagogik er vigtigere end aldrig før. I en tid, hvor diagnoser fylder mere og mere, er det essentielt at kunne se på børn med et almenpædagogisk blik. Den almenpædagogiske forsker Leo Komischke-Konnerup argumenterer for,

Et puslespil har både former og farvekategorier samt få eller mange brikker, og man kan lægge det alene eller sammen med andre.

Fra bogen Teoretisk Pædagogik af Merete Wiberg - Figur 4.1

at især inden for det specialpædagogiske område, gør det en forskel om, man tilnærmer sig mennesker med et diagnose- eller et almenpædagogisk blik. Pointen er, at alle mennesker, og så dem med diagnoser har brug for at blive anerkendt som mennesker i egen ret og at indgå i meningsfulde pædagogiske sammenhænge.

I bogen "Teoretisk pædagogik" har jeg et særligt fokus på værdier og normer i pædagogisk teori og praksis. Der er ofte kritik af, at pædagogik er normativ og, at evidensbaserede metoder, der har dokumenteret virkning og effekt derfor primært, skal indgå i pædagogernes repertoire af handlinger. Men kritikerne overser, at pædagogik altid vil være normativ, og at netop det normative bidrager til, at pædagogikken kan sætte nye dagsordener for vores syn på mennesker herunder, hvordan mennesker skal leve sammen. De pædagogiske tænkere Hans Vejleskov og Thyge Winther-Jensen udtrykker det således, at teorier er gennemførte udspil og modeller, som gennemspiller pædagogiske helhedssyn. Risikoen er naturligvis, at normer blot bliver til påstande uden argumentation og diskussion. Værnet imod dette er en systematisk tilgang til normer og værdier i pædagogisk teori og praksis.

Værdifylde

I bogen har jeg, inspireret af den tysk-lettiske filosof Nicolai Hartmann, udviklet et begreb om værdifylde, der handler om, hvordan vi som mennesker oplever livets fylde ved at opdage og erfare livets værdier. Det kan være værdier som lykke, solidaritet, retfærdighed eller blot dette at vi er i live.

Jeg definerer værdifylde således:

Værdifylde er et analytisk begreb, som betegner, indkredser og karakteriserer det værdimæssige indhold i pædagogisk teori og praksis. I den praktiske pædagogik betegner værdifylde de måder, som værdier gennem menneskelige handlinger manifesterer sig på og indgår i relation til hinanden. Værdifylde erfares af det enkelte menneske, men vil altid på forskellig vis være forud for og overskride dette i og med den historicitet, der er indlejret i menneskers erfaring og forståelse.

Med historicitet mener jeg her, at vi mennesker altid kommer ud af en historie og en kultur, og vi træder ind i verden med de værdier, normer og betydninger, som kommer herfra. Barnet træder ind i verden og opdager værdier som eksempelvis retfærdighed gennem hand-

Pædagogisk teori og ikke mindst almenpædagogikken er vigtigere end aldrig før. I en tid, hvor diagnoser fylder mere og mere, er det essentielt at kunne se på børn med et almenpædagogisk blik

linger. Det kan være i kampen om legetøj eller om pædagogernes tid. De fleste små børn ved udmærket godt, hvad retfærdighed er, og de evner derfor at indgå i dialoger om, hvad der er retfærdigt og ikke mindst uretfærdigt. Den franske filosof Simone de Beauvoir var i midten af det forrige århundrede opmærksom på kønnets betydning i opdragelsen. Det skrev hun om i bogen "Det Andet Køn". I dag er køn et vigtigt opmærksomhedspunkt for både pædagoger og forskere. Køn bliver en del af diskussionen om de normer, som vi lever efter.

Netop værdierne, som indgår i både teori og praksis bidrager til, at pædagogik kan forstås som et laboratorium for forventninger og håb. Hvad håber vi på, at vores børn skal opleve i den fremtid, som bliver deres, og hvilke forventninger tager de voksne med sig fra den verden, som de kommer fra. Ikke mindst politikere har mange forventninger til, hvad børn skal kunne, mens håb kan være en mangelvare. Ofte kommer forventninger til at fylde mere end håbet til fremtiden.

En vigtig pointe i bogen er, at værdier altid er relationelle. Hvis man vil arbejde systematisk med værdigrundlag, så skal man vurdere værdier i relation til hinanden. Det er også vigtigt at være opmærksom på, at værdier altid er kontekstuelle. Det vil sige, at de viser sig i kontekster, og at værdier som er gode i én kontekst, ikke nødvendigvis er det i en anden kontekst. Man kan også arbejde med at opstille værdier i hierarkier, hvor man skal være opmærksom på, at positioner kan skifte. Endelig kan man sammen undre sig over, hvilke værdier, der lyser op og, hvilke der kun skimter svagt på stjernehimlen, for nu at bruge en metafor fra Hartmann.

Opsummerende vil jeg sige, at pædagogiske teorier kan ændre verden og ikke mindst de helt konkrete universer, som vi selv er en del af. Og så kan en systematisk opmærksomhed på, at pædagogiske teorier altid er mættet med værdier bidrage til en øget refleksion over, hvilke forventninger og håb, som vi sætter igennem i pædagogiske sammenhænge. ●

REFERENCE

Wiberg, Merete (2022). Teoretisk Pædagogik. Et laboratorium for forventninger og håb. Om værdifylde i pædagogikken. Hans Reitzels Forlag

Legende udforskning af forskelligheder

Pædagogik handler om at skabe rum for børnenes forskelligheder og lige deltagelsesmuligheder for alle. Det nye pædagogiske materiale Filur 2 understøtter pædagogisk personale i at arbejde systematisk med dialogisk legelæsning med fokus på forskelle og ligheder i følelser, udseende, kroppe, familier, tilblivelse, etnicitet og køn.

Af **Kristina Avenstrup**, Områdeleder, Fagbogsforfatter, Oplægsholder og **Sine Hudecek**, Pædagogisk Konsulent, Fagbogsforfatter

Mange pædagoger har erfaret, hvordan bøger og ord bliver mere levende og meningsfulde for børnene, når de kobles sammen med samtaler og aktiviteter. Det styrker børnenes indlevelse og sproglige udvikling at blive aktive medfortællere gennem dialogisk læsning.

Dialogisk legelæsning som pædagogisk redskab. Metoden ”dialogisk legelæsning”, som introduceres i Filur 2, Gyldendal, guider de voksne

til at blive mere legende sammen med børnene. En del af legelæsningen er små fantasilege, som kobles til bøgernes handling, og som de voksne deltager i. Det giver god mening, for nyere forskning viser, at børns engagement og eksperimenterende samspil i legen skaber optimale vilkår for afprøvning og udvikling af sprog og sociale

kompetencer. De fleste børn er vilde med at lege sammen med en voksen, som kan gøre det trygt at afprøve legens muligheder.

I bogen ”Æggedreng” af Lars Daneskov og Zarah Juul, som indgår i Filurmaterialet, er Willis den eneste i sin nye klasse, som (kun) har en far og en mor. Alle de andre børn har enten papforældre, to mødre, ekstra forældre langt væk eller en mor, der har købt æg. Med afsæt i Willis oplevelser leger og snakker pædagogerne med børnene om, hvad det kan betyde at være anderledes, forskellige eller ligesom hinanden.

I dialogisk legelæsning er formålet ikke, at de voksne skal formidle færdig viden til børnene men, at man sammen udforsker spørgsmål, der ikke findes færdige svar på. Også ved at lege med sjove ord fra bøgerne: Er en papfar lavet af pap? Er donor og donut egentlig det samme?

Pædagogik formes af normer

En af dagtilbuddets opgaver er at skabe ligeværdige sociale fællesskaber, hvor man kan være pige, dreng og barn på mange måder. Det lyder måske som en selvfølge. Men opgaven udfordres af, at de voksnes personlige og professionelle normer spiller en stor rolle for måden, børnene mødes på.

I dialogisk legelæsning er formålet ikke, at de voksne skal formidle færdig viden til børnene men, at man sammen udforsker spørgsmål, der ikke findes færdige svar på

Det kan f.eks. være normer for passende påklædning, sprogbrug og adfærd for piger, drenge, børn og voksne. Forskning viser, at normer i dagtilbud medvirker til at skabe og forstærke forskelle, fordi børnene på mange måder mødes med forskellige forventninger og muligheder, alt efter deres køn, etnicitet og socioøkonomiske baggrund.

Normer har det med at blive så selvfølgelig en del af vores tænkning, at de bliver blinde pletter i den pædagogiske praksis. Det kommer f.eks. til udtryk, når man automatisk går ud fra, at de to piger, der går og keder sig, nok hellere vil læse en bog end at inviteres med ind i en pudekamp.

Aktiviteterne i "Filur 2" gør normerne synlige. F.eks. når børnene tegner deres egen familie og sammenligner med familierne i bøgerne eller leger udklædning med den voksne og ser, at man kan gøre sig "fin" på mange forskellige

måder. Der er også refleksionsspørgsmål til den voksnes forberedelse: Har jeg forskellige forventninger til drenge og pigers måder at udtrykke følelser på? Hvor ofte taler jeg med børnene om, hvor mange slags familier, der findes? Hvornår er man "fin"?

Læringsmiljø med spejlingsmuligheder

Når nogle af børnene ikke bliver optaget af højtlesningen og aktiviteterne, kommer vi let til at forklare det med deres køn, familiebaggrund eller sprog: Måske er han bare mere til fysisk vilde lege. Måske læser forældrene ikke så tit med hende derhjemme. Det kommer måske, når hun bliver bedre til dansk.

Men forklaringen kan også søges i læringsmiljøet i børnehaven. Børn, som genkender sig selv, deres familie, interesser og erfaringer i de bøger og aktiviteter, som vi tilbyder dem, har langt bedre muligheder for at hægte sig på dialogen og fællesskabet.

5 GODE RÅD

- Fokuser på børnenes deltagelses forudsætninger.
- Tilbyd alle børnene noget at spejle sig i.
- Reflekter systematisk over dine egne normer – gerne sammen med kolleger.
- Tal med børnene om forskelligheder – vi er jo forskellige.
- Vær nysgerrig på børnenes tanker og normer.

Derfor er det en vigtig pædagogisk opgave at bygge broer til børnenes forudsætninger og erfaringsverden. Vi skal tilbyde alle børnene nogle "spejle", hvor de kan genkende sig selv (og hinanden) som synlige og ligeværdige deltagere i et fællesskab, hvor man kan se ud, leve og være på mange forskellige og lige gode måder.

De senere år er der lavet mange gode billedbøger, der tilsammen viser stor diversitet. Sange, udklædningstøj, legetøj, film, mad, udsmykning, traditioner og sprogbrug er andre områder, som kan bringe flere positive spejlingsmuligheder ind i børnehaven.

Legelæsning er også dannelse

Med højtlesningen inviterer vi børnene ind i bøgernes universer. Måske genkender de noget fra deres eget liv, identificerer sig med nogle af figurerne eller får et kig ind i noget, de aldrig før har hørt om. Den slags spejle og vinduer er med til at forme børnenes viden om, hvem de selv kan være i den kultur og det fællesskab, som de skal være en del af. Dialogisk legelæsning handler derfor ikke kun om at lære og udvikle sprog. I tråd med den styrkede pædagogiske læreplan handler det om at understøtte alle børns lyst til og mod på at bruge sproget til at sætte sit eget aftryk på fællesskabet, bl.a. gennem leg.

Bogen "Vores fantastiske forskellige familier", af Karla Nor Holmbäck, starter i kanelduften hjemme hos Lili, hendes mor fra Delhi og hendes gartner-farmor. Derefter møder man bl.a. Milo i cirkusfamilien, fjorten børn i pleje hos Agnes og Jørn på Skovduevej, Esther på vej i toget sammen med sin weekendsøster og Emil, som drømmer om at tage til Qatar på et flyvende tæppe med sin bortrejste far.

Børnene går på opdagelse i billederne og tegner til figurerne, så de selv trækker sideløbende fortællinger frem.

Det gør de voksne klogere på, hvad det enkelte barn bliver optaget af og synliggør også, at børn og voksne ofte får øje på noget forskelligt. F.eks. når den voksnes blik fanges af babyen med to mødre, mens børnene er mere interesserede i harefamilien under træet. Mangfoldigheden i en bog kan fungere som baggrundstæppe for en tryk dialog - også om alt mulig andet end mangfoldighed.

Fra tavshed til trivsel

Ofte er der tavshed omkring bestemte temaer alt efter, hvad de voksne har det godt med at tale om. Tavshed kan skabe tabuer, usynlige betydningsfulde livsvilkår og overlade børnene til sig selv omkring svære spørgsmål.

Normer har det med at blive så selvfølgelig en del af vores tænkning, at de bliver blinde pletter i den pædagogiske praksis

Det pædagogiske materiale "Filur 2" beskriver et dialogisk lege-læse-forløb med fokus på diversitet for de 4-5 årige børnehavebørn. Forløbet tager afsæt i fem billedbøger af høj kvalitet. Materialet består af en aktivitetsbog til hvert barn, en handleanvisende vejledning til den voksne med forberedende og evaluerende refleksionsspørgsmål samt kopiark med forældrebrev og pædagogiske redskaber. "Filur 2" udkom på Gyldendal i 2022.

Børn har brug for voksne, som kan tale med dem om følelser, kulturer, hudfarver, kroppe og de mange måder, man kan være forældre og børn på. Ellers kommer vi til at overse, at nogle børn føler sig mindre værd, usynliggjort eller udsat for uønsket undren eller særbehandling. Eller at de ikke viser, hvad de kan og gerne vil, fordi de prøver at tilpasse sig de voksnes forventninger. Det er tankevækkende, når et ellers stille barn pludselig lyser op og begynder at fortælle en masse, fordi en voksen trækker barnets erfaringsverden frem i fællesskabet. Mange af os er ikke vant til at tale om forskel-

ligheder og kommer derfor på usikker grund. I Danmark er der en dominerende forestilling om, at alle er lige og har lige muligheder. Køn og etnicitet er temaer, som kan bringe store følelser i spil, og vi vil så nødigt støde nogen. Samtidig ved vi som pædagoger godt, at børn ikke har lige chancer, og at vi har en vigtig opgave med at udligne chanceulighed.

Det systematiske arbejde med diversitet i børnehøjde er en vigtig del af pædagogikken samt et virkningsfuldt skridt på vejen til at bryde tabuerne og styrke børnenes trivsel. ●

§ HVAD SIGER LOVEN

"Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse."

"Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier."

"Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund."

Kilde: Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold. Børne- og Socialministeriet, 2018.

DET GODE BØRNELIV gør en forskel!

**”Bidragsyderne til
DET GODE BØRNELIV
får formidlet og delt
deres respektive faglige
og relevante materiale,
og læserne af DET GODE
BØRNELIV får den
sidste nye og højaktuelle
viden indenfor
dagtilbudsområdet til
inspiration for deres
egen praksis”**

I læsende stund sidder du nu med DET GODE BØRNELIV som det andet blad i den femte årgang.

Et blad, LDD både udarbejder, udgiver og kontinuerligt udvikler. Et blad, der både fungerer som et medlemsblad for LDD's tilknyttede institutioner samt som et toneangivende fagblad på dagtilbudsområdet og på den pædagogiske scene. Et blad, der har opbygget et velanset ry og nyder bred anerkendelse for sin høje kvalitet. Det er et blad, der tiltrækker yderst kompetente og fagligt tunge skribenter samt bidragsydere, der formår at perspektivere de respektive emner, som DET GODE BØRNELIV er skåret omkring, så læserne beriges med relevant og opdateret materiale, formidling af aktuel forskning og viden samt pædagogisk praksisorienteret inspiration.

Bidragsyderne til DET GODE BØRNELIV får formidlet og delt deres respektive faglige og relevante materiale, og læserne af DET GODE BØRNELIV får den sidste nye og højaktuelle viden indenfor dagtilbudsområdet til inspiration for deres egen praksis.

DET GODE BØRNELIV har i hvert nummer et centralt tema, som foldes ud og, hvor der stilles skarpt på både forskning, teori, metodik og praksis. ●

TEMAERNE HAR VÆRET:

- Det professionelle læringsfællesskab
- Et styrket samarbejde med forældrene
- Faglig ledelse
- Læringsmiljø med høj kvalitet
- Leg og legefaglighed
- Evalueringskultur og faglig vurdering af faglighed
- Tilsyn - fra tilsynsramme til tilsynspraksis
- Børn i udsatte positioner - skærpet opmærksomhed på børns behov

DET GODE BØRNELIV

- Udgives to gange årligt i henholdsvis marts og september
- Oplaget er på 2.000 eksemplarer
- Udsendes landsdækkende til alle LDD's tilknyttede institutioner
- Udsendes til LDD's samarbejdspartnere, organisationer, ministeriet m.fl.
- Kan hentes online på LDD's hjemmeside samt LinkedIn

Børnehaven

Danmark har en meget lang og unik fortid, der ligger til grund for nutidens pædagogik og indretning af dagens dagtilbud, som denne artikel folder ud med et historisk rids af udviklingen fra Frøbelske børnehaver, asylers, menighedsbørnehaver og frem til i dag.

ALLE FOTOS: FORBIS BILLEDBANKIV

De første Frøbelske børnehaver var leder ejede halvdagsbørnehaver

Af **Birgit Boelskov**, Master i Pæd. Udvikling samt medlem af Dansk Pædagogisk Historisk Forening

”Frøken! Frøken! Himlen brænder!!” Citatet stammer fra et barn, der var på koloni i en tid, hvor pædagoger blev tituleret Frøken. Barnet havde aldrig før set en solnedgang. Det kunne man ikke se fra en baggård på Vesterbro. Et andet barn er citeret for derhjemme at fortælle baggårdsbørnene: ”Se, her har I slet ingen himmel. Derovre er der en masendes masse himmel og en sol, der skinner over hele jorden og om aftenen hen på Lars Hansens vestre gavl.”

Der er en grund til, at man kaldte det en **børnehaven**. Det var underforstået et sted, hvor børn kom ud i lys og luft og kunne lege frit. Og i den 2-årige børnehavelærerinde-uddannelse, som jeg tog i årene 1966-68, var det en obligatorisk del af praktikken at tage med på feriekoloni.

Frøbelske børnehaver

De første Frøbelske børnehaver var leder ejede halvdagsbørnehaver. Emma Gad anbefalede i

Takt og tone: ”Hvis man kun har et enkelt Barn, maa det tilraades at sætte det i en Frøbelhave ved omkring fire Aars Alderen for at skaffe det Selskab med Børn, og for alle Smaabørn er dette anbefalelsesværdigt, hvis ikke forældrene har megen tid eller Lejlighed til at beskæftige sig med dem. Børnene lærer i den saakaldte Børnehave at gøre Arbejdet til en Leg og Legen til Arbejde.”

Da Richard Kjer-Petersen, en læge på Vesterbro (1873-1953), første gang hørte om fænomenet børnehaver, var han ikke videre inspireret. ”At du gider!” udbrød han, da hans søster en aften gik hjemmefra for at overvære en opvisning af sanglege med småbørn. Hans holdning ændrede sig imidlertid, for som læge med tuberkulose som speciale, var han indigneret over de forhold, han var vidne til. F.eks. en 2-værelses lejlighed med en mor, hendes døende far og 8 børn, hvoraf den ældste datter havde fået et barn udenfor ægteskab.

BIRGIT BOELSKOV

Uddannet Børnehavelærerinde, Master i Pæd. Udvikling, tidligere Daginstitutionsleder, Pædagogisk Konsulent og nuværende medlem af Pædagogisk Netværk, Dansk Pædagogisk Historisk Forening samt censor m.m.

tradition

igennem tiden

Han tordnede mod den usunde bebyggelse og skrev: "Hvad hjælper det børnene, at de ved dåben bliver kongebørn, når menigheden roligt ser til, at de lever videre i en svinesti!" Han beskrev det: "I en sådan sidegade, hvor der kan bo indtil 5-6.000 mennesker, altså ligeså mange som i en mellemstor provinsby, i en sådan gade, er der ingen blomster, ingen træer, ingen fugle, der titter til hinanden!"

Asylerne

'Fugle, der titter til hinanden' henviser til en af Ingemanns 7 morgensalmer, der udkom i 1837 til morgensalmer på Dronning Caroline Amalies asyl. En anden af dem slutter med ordene: 'vi har kærlighedsasylet fundet.' Nu tales der om at genindføre morgensang i skolerne, så måske børn igen vil lære børnesalmerne at kende.

Asyler var oprettet som fristed for fattige børn med udearbejdende forældre, og min generation husker stadig bogen om Tude Marie, der den første dag i asylet blev introduceret til

morgensang." Børnene sang og Marie sang med. Hun kendte ikke ordene, heller ikke melodien, men det gjorde ingenting; hun sang højere end alle de andre, indtil den unge Pige, der hjalp Asylmø, trak hende væk. "Du må ikke synge med, før du har lært salmerne!" sagde hun".

Frøet til menighedsbørnehaver lægges

Opvisningen af sanglege, som Richard Kjer-Petersens søster gik til, var startet af Anna Wulff (1874-1935). Anna Wulff var ikke alene en af Frøbel pædagogikkens foregangskvinder og grundlægger af Frøbelhøj-skolen fra 1906 og af folkebørnehaven på Christianshavn fra 1915. Hun var også Richard Kjer-Petersens patient. Hurtigt åbnedes hans interesse for børnehavetanken. Børn havde rettigheder, mente han, her 75 år før Danmark ratificerede FN konventionen om børns rettigheder.

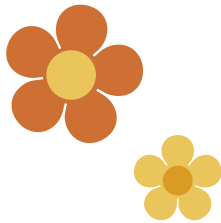

Asyler var oprettet som fristed for fattige børn med udearbejdende forældre

Lad os styrke pædagoguddannelsen og pædagogers vilkår, så det bliver attraktivt at være pædagog og at kunne komme med det, man brænder for, og få mulighed for at udvikle det sammen med børnene

I en artikel i dagbladet Hovedstaden 'Barn-
dommens fagre dage' skildrede han med var-
me og kærlighed børnenes kår i baggården
og spurgte, om der ikke var en, der kunne tæn-
ke sig at arbejde med børnene på Vesterbro.

Artiklen blev læst af den unge Gerda Tillisch
(1890-1983), der siden beskrev forløbet sådan:

"Jeg ringede doktoren op, som omgående kom ud og spurgte, om jeg virkelig kunne tænke mig at hjælpe, og da jeg sagde ja, aftalte vi at mødes i Absalonsgade 35 næste dag. Jeg ankom kl. 3 og Dr. Kjer-Petersen stod i porten og ventede på mig. Først tænkte jeg: 'Den doktor har da ordentligt overdrevet!' fordi der kun var nogle få børn at se. Jeg spurgte dem, om de havde lyst til at lege nogle sanglege i gården med mig, og det ville de gerne. Da vi begyndte at synge Jeg gik mig over sø og land og Munken går i enge, skal jeg love for, at der kom liv i gården! Fra alle sider strømmede nu børn til, og vi var hurtigt et halvt hundrede. Da vi skiltes, spurgte jeg børnene, om de brød sig om, at jeg skulle komme igen, og da de alle sagde ja, aftalte vi, at jeg skulle komme igen om 3 dage, og børnene skulle så sige det til andre. Næste gang, vi kom, stod der 30 børn på gaden og ventede på os, og i løbet af minutter var der ca. 100 børn, og vinduerne åbnedes for at mødrene også kunne høre, hvad det var, der skete nede i gården.

Dr. Kjer-Petersen var enestående; han gik i gården og vagede, at jeg ingen overlast skulle komme til."

Gerda Tillisch var vokset op på Frederiksberg Slot, hvor hun som syttenårig oprettede en privat børnehave. Efter faderens død i 1908 måtte hun opgive sin børnehave og fik stilling som kontorassistent på Hærens Laboratorium, men hun længtes efter børnehavegerningen. Sanglegene i Absalonsgade blev starten på et langt liv som børnehaveleder. Da december kulden nærmede sig, gjorde hun Richard Kjer-Petersen opmærksom på, at de måtte rykke indenfor og så begyndte indsamlingen til lokaler. En børnehave i en tre værelseslejlighed i Absalonsgade 37, en i Gethsemanekirkens krypt og en i Apostelkirkens Krypt.

50 år senere var der ikke mange københavnerkirker uden tilknyttet menighedsbørnehave. 'Folkebørnehaverne af 1915' blev stiftet og fik siden navnet 'De samarbejdende Menighedsbørnehaver'. Nu er navnet fobu. Nævnes kan f.eks. Grundtvigskirkens Menighedsbørnehave med legeplads på taget over sognegården og Holmens Kirkes udflytterbørnehave. Børn skulle have lys og luft. Det er stadig en selvfølge.

Børns musiklege

Tude Marie fik at vide, at hun måtte ikke synge, før hun kendte salmerne. Det ændrede sig radikalt i 1950'erne ikke mindst takket være Bernhard Christensen og Grethe Agatz. Med Grethe Agatz synger vi: 'Kom ud og lege i det dejlige solskinsvejr – og hvad skal vi så lege?' Ja, hvordan legen skulle være? Det bestemte børnene. Som Grethe Agatz sagde: "Det hele begynder i øjenhøjde med børnene".

Lidt senere kom Lotte Kærå til. Hun udtrykte det sådan: "Musikken er børns sprog, fra de er babyer. De synger den nedadgående tert over hele verden. Det er vigtigt at påvirke børn på deres eget sted – videreudvikle det, de kan. Alle børn kan det med at se på – lytte til – tage andres mønstre op. De er noget i sig selv, og den pædagogiske opgave er at lede dem videre, ja skabe rammerne for udvikling, så børn tør. Man kan jo først lære polkatrin, når man er parat. Så man skal ledes med nænsom hånd. Det er ikke bongo-bongo pædagogik, hvor alt er lige meget. Pædagogen skal kunne lytte til musikken i børnenes sprog og lede videre. For eksempel i 'Ja, hun havde lommerne fulde af kasteranjer.'"

'At være baggårdskat, det er et hundeliv!' sang børnene på Vesterbro Ungdomsgård så sent som i 70'erne inden, baggårdene blev revet ned.

Bo Schiøler var drivkraften i ungdomskoret og forklarer sin grundholdning således: "Voksne er kulturbærere og påvirkere. Det værste, voksne kan gøre, er at spørge børn, hvad de har lyst til. Man skal komme med det, man brænder for, og så vil nogen hænge på. Men alle har en plads. Hvis nogen er bedre end andre til noget, er andre bedre til noget andet. Man behøver ikke at bidrage med sang, man kan også bidrage med at male kulisser eller lave kostumer."

Fremtiden

Lad os håbe på og arbejde for, at børn nu og i fremtiden har lige vilkår, hvor end de bor. At de har lige rettigheder til leg og lys, og at alle har en plads. Lad os styrke pædagoguddannelsen og pædagogers vilkår, så det bliver attraktivt at være pædagog og at kunne komme med det, man brænder for, og få mulighed for at udvikle det sammen med børnene. Lad os få de musik-kreative fag i pædagoguddannelsen styrket, så pædagoger hver for sig bliver dygtige til det, de brænder for. Det, der får børn til at ville være med. Endnu en gang kan private og selvvejende daginstitutioner vise vejen ud af papirarbejde og ind i børns virkelige verden. ●

HENVISNINGER

- "Stjerner at lege med", Birgit Boelskov, Forlaget Børn & Unge
- "Børns musikleg", "Musik og bevægelse - en helhed", "Vi rytmede vi sang vi dansede", Dansk Pædagogisk Historisk Forening Småskriftserie

At arbejde med børns

udvikling

Der er bred enighed om, at det er vigtigt at prioritere børns udvikling, men det er ofte mindre klart, hvad vi egentlig forstår ved det, og hvad vi bygger det på. I denne artikel gennemgås nogle af de psykologiske teorier om udvikling, der har haft størst indflydelse på daginstitutionsområdet. Desuden diskuteres forestillingen om alderssvarende udvikling og, hvad børns egne perspektiver kan bidrage med.

Af **Peter Østergaard Andersen**, ph.d., Cand.mag., Mag.art.,
Lektor Emeritus ved Institut for Kommunikation, Københavns Universitet. Aarhus Universitet.

Det er fælles for flere af de teorier, der har været med til at forme daginstitutionsområdets udviklingsforståelse, at de beskriver børns udvikling som præget af modstridende kræfter eller bevægelser. Den engelske læge og psykoanalytiker, John Bowlby (1907-1990), peger på, at barnet udfordres og bevæger sig ud i verden, men at det samtidig har behov for at bevæge sig tilbage, typisk til moderen eller en anden tryghedsskabende person. Den ”sikre tilknytning” (Bowlby, 1994) tillægges afgørende betydning for barnets muligheder for senere i livet at kunne relatere sig til andre mennesker.

Bowlby opererer med forskellige tilknytningsmønstre præget af hver deres karakteristika, nemlig det trygge tilknytningsmønster, det undgående tilknytningsmønster, det ængstelige/ambivalente tilknytningsmønster og det desorganiserede tilknytningsmønster. Bowlbys teori understreger vigtigheden af, at barnet selv aktivt kan gøre erfaringer med at finde sine dynamiske balancer mellem at række ud og søge tilbage. Og han fremhæver, at det kan være et vanskeligt, lidelsesfuldt og ambivalent projekt for barnet. Det enkelte barn finder sin egen måde at balancere på. Det stiller krav til de voksne om at være observante, indlevende og rummelige.

Den svejtsiske erkendelsesteoretiker, Jean Piaget (1896-1980), benytter begreberne *akkomodation* og *assimilation* (Piaget 1971) som to poler, der karakteriserer forskellige aspekter af den måde, børn tilegner sig verden på. *Assimilation* betyder, at barnet forsøger at tilpasse omgivelserne til sig selv, mens *akkomodation* betyder, at barnet tilpasser sig selv til omgivelserne. De to processer er tæt sammenknyttede og ifølge Piaget tilstræbes hele tiden en passende balance, som betyder, at barnets måde at lære på løbende kan skifte. I pædagogiske sammenhænge er noget af det vigtige ved Piagets teori påpejning, at udvikling tager afsæt i det enkelte barns konkrete situation, interesse og tilstand. Og at barnets parathed til at udvikle sig kan skifte karakter afhængigt af balancen mellem forskelligartede eller modstridende motiver.

En tredje teoretiker er den psykoanalytisk inspirerede amerikanske udviklingspsykolog, Daniel Stern (1934-2012). Han har gennem sine observationer af spædbørns kommunikation med deres forældre været med til at revidere og nuancere den traditionelle psykologiske opfattelse af børns udvikling. Han viser bl.a., at selv ganske små børn er meget aktive i den sociale interaktion med de nære voksne (Stern 1991).

Det er fælles for flere af de teorier, der har været med til at forme daginstitutionsområdets udviklingsforståelse, at de beskriver børns udvikling som præget af modstridende kræfter eller bevægelser

Han beskriver desuden, at stadierne i selvets udvikling ikke bliver afsluttet endegyldigt med påbegyndelsen af nye stadiers udvikling, men tværtimod bevares og overlejres af de nye stadier. Det resulterer i et "selv" bestående af stadigt flere lag. Det verbale sprogs fremkomst i andet leveår afskriver altså ikke betydningen af de før-sproglige former for et "selv", men giver dem en ny og mere tilbagetrukket position.

Teoriens betydning for pædagogikken

Sterns teori har haft stor betydning for det pædagogiske arbejde med små børn. Den peger især på, at det er vigtigt at forholde sig til børnenes egne aktive kommunikative udspil og voksen-barn-interaktionernes helt konkrete forløb.

I en travl hverdag kan det være tillokkende for pædagoger at forholde sig til børnene, som om

de er mere ens, end de ofte er. Det, som befordrer børns udvikling, er imidlertid dybt afhængigt af børnenes konkrete forudsætninger og muligheder. Det belyser de tre teorier aspekter af på hver deres måde.

Det skal ikke forties, at udviklingspsykologiske teorier og deres betydning indenfor pædagogikken er blevet kritiseret og udfordret i de senere årtier, bl.a. af den danske psykolog Dion Sommer (2017). En uddybning kan imidlertid ikke rummes inden for denne artikels rammer.

At være aldersvarende

Der er tradition for, at børn bringes sammen med andre børn på samme alder. Men sådan behøver det faktisk ikke at være. Børn lærer fx meget af at være sammen med børn, der er ældre eller yngre end dem selv. Alligevel er aldersinddelinger en helt gennemgående prak-

Det skal ikke forties, at udviklingspsykologiske teorier og deres betydning indenfor pædagogikken er blevet kritiseret og udfordret i de senere årtier

vores syn på børn og pædagogik følger en opdeling i alder, fx at børn skal skifte fra vuggestue til børnehave og efterfølgende skifte fra børnehave til skole på bestemte fastlagte tidspunkter ud fra deres biologiske alder. Forældre kan ganske vist søge dispensation for udsat skolestart, men det er ikke sikkert, at ansøgningen imødekommes.

Når børn ofte er sammen med andre børn i samme alder, er det nærliggende at sammenligne dem og spørge om, det enkelte barn udvikler sig alderssvarende. For at kunne vurdere det, er der brug for standarder for, hvad børn typisk kan og formår på et givent tidspunkt, som ofte angives med et vist interval, fx at når barnet er mellem 2 og 3 år, kan man forvente, at det kan så og så meget. Allerede når sundhedsplejersken besøger det nyfødte barn i hjemmet, undersøger hun bl.a. om, det udvikler sig som forventet og alderssvarende. Men også endnu tidligere, helt tilbage som foster er der blevet målt på dets udvikling. Sundhedssy-

sis. Det er et eksempel på en struktur, som vi indretter os efter, finder selvfølgelig og sjældent reflekterer over.

Den danske antropolog Eva Gulløv (2017) har beskrevet, hvordan

stemets vurderinger er eksempler på tidlige møder for forældrene med denne bestemte måde at vurdere børn på.

Senere vil børnene blive vurderet ud fra, om de er alderssvarende i forhold til en række forskellige parametre. Det kan fx være deres sproglige eller deres motoriske udvikling og deres trivsel. Pædagoger observerer og skønner også løbende, hvordan børnene udvikler sig. Det sker alt sammen ud fra et ønske om at være parat til at støtte, påvirke og intervenere (dvs. gribe tidligt ind), hvis der er et eller andet i udviklingen, som virker påfaldende. Det kan bl.a. være, hvis et barn ikke kan formulere sig klart verbalt, når det forventes, hvis det er påfaldende kropsligt ubehjælpeligt og fx ikke kan lave gadedrengehopp omkring skolestarten, eller hvis det har svært ved at skabe positiv kontakt til de andre børn.

Disse synsmåder og vurderinger forekommer os umiddelbart naturlige og rigtige. Det hjælper os til ikke at overse børn, der udvikler sig anderledes eller langsommere end, hvad der er typisk.

Man kan imidlertid modsat problematisere og kritisere tilbøjeligheden til at betragte, vurdere og behandle børnene ud fra sådanne standarder. De fremhæver det fælles og det typiske og værdsætter kun i mindre grad børns forskelligheder som kvaliteter og potentialer. Og net-

op forskellighederne har jeg tidligere i artiklen peget på som afgørende for at kunne tilgodese børns udvikling.

Børneperspektiver

Hvor er børnene nu henne i al denne udviklingssnak? Kan vi blive klogere på udvikling ved at undersøge, hvad der sker, når de fx har med hinanden at gøre? Børns perspektiver på tilværelsen kommer ofte til syne, når de handler og forhandler med hinanden i forskellige former for interaktioner og leg, og dette er på andre måder end, når de står over for en voksen. Den udvikling, som børn gennemløber, når de har med hinanden at gøre, kan godt blive en smule overset, når fokus på de voksnes betydning for børnene tager overhånd, som det kan være tilfældet i udviklingspsykologisk teori.

De stadiorienterede opfattelser, både i udviklingspsykologien og i hverdagens praksis, er blevet kritiseret for at anlægge et "mangel-perspektiv". Heri ligger, at barnet i udgangspunktet betragtes som et ufuldkomment menneske, der først gradvist gennem sit udviklingsforløb nærmer sig det mere fuldkomne – den voksne. Der har i forlængelse af denne kritik været bestræbelser på at beskrive børnene som nogle, der er til "i egen ret" og ikke som nogle, der først og fremmest er på vej til at blive voksne. Det handler også om at tilkende

børn større indflydelse på egne liv, dvs. en demokratisk bestræbelse (Warming 2011).

Børnenes indbyrdes relationer har en ganske anden karakter og betydning end kontakten med de voksne. Den amerikanske sociolog William Corsaro (2002) beskriver, hvordan børn i deres egne indbyrdes samspil, ofte i legens form, gennemspiller episoder og stærke indtryk fra møder med de voksnes verden i deres egen verden, så de bliver anderledes forståelige for dem. Udvikling i dette perspektiv forudsætter i høj grad, at børnene får tid til og muligheder for at gøre det på deres egne måder – i deres egen kultur.

Det sociale samspil mellem børn har altså sin egen logik, som de voksne bør respektere, selv om – eller måske netop fordi – de ikke nødvendigvis forstår så vældig meget af det. Og samspillet kan benytte former, som de voksne ikke nødvendigvis finder passende, fx når børnene konsekvent vælger nogle bestemte legekammerater til og andre fra. De gør det ud fra erfaringer med, at bestemte lege ikke fungerer sammen med alle. Her kan de voksne have idealer om, at demokratiet bedst styrkes ved, at alle børn helst – og uden væsentlige undtagelser – bør inddrages ligeligt. Demokrati set fra børnehøjde, der er væsentlig for børns udvikling, kan imidlertid udfordre dette ideal. ●

Artiklen er skrevet på baggrund af: Andersen, Peter Østergaard: Om at arbejde med børns udvikling. I: Christian Aabro & Julie Top-Nørgaard (red., 2022): *Tæt på pædagogik i dagtilbud*, København: Hans Reitzels Forlag.

Det er muligt at læse mere om emnet i:

- Bowlby, J. (1994): *En sikker base*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
Corsaro, W.A. (2002): *Barndommens sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
Gulløv, E. (2017): *En aldersbestemt pædagogik*. I: Andersen, P.Ø. & Ellegaard, T. (red.): *Klassisk og moderne pædagogisk teori*. 3. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
Piaget, J. (1971): *Barnets psykiske udvikling*. København: Hans Reitzels Forlag.
Sommer, D. (2017): *Udvikling*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
Stern, D. (1991): *Barnets interpersonelle udvikling*. København: Hans Reitzels Forlag.
Warming, H. (2011): *Børneperspektiver*. København: Akademisk Forlag.

Dansk Pædagogisk Historisk Forening

Artiklen søger at belyse pædagogisk historie i sammenhæng med oprettelsen af "Dansk Pædagogisk Historisk Forening" (DPHF), der har eksisteret siden 1988 og er en landsdækkende organisation, hvis opdrager er at arbejde med at forske, indsamle, bearbejde og formidle kildemateriale af betydning for dansk pædagogisk historie.

Af **Eilif Tommy Johansen**, Cand. Pæd. Pæd., bestyrelsesmedlem i Dansk Pædagogisk Historisk Forening

DPHF har gennem årene modtaget materiale fra institutioner, pædagoger, personer med tilknytning til den pædagogiske verden og fra professionshøjskoler. Materialet er fx legetøj, spil, beklædning, møbler, fotografier, breve, bøger, lysbilleder, videoer, kassettebånd og meget andet af historisk interesse. Foreningen har således opbygget en omfattende pædagogisk samling, som illustrerer væsentlige træk ved daginstitutionernes historie.

Foreningen holder til i en større bygning i Tårnby, hvor der bl.a. er mødelokaler, et mindre museum med udstillinger, bibliotek og arkiver. Foreningens økonomi drives med midler fra medlemskaber, fra BUPL og fonde samt indtægter fra formidling og rundvisning til interesserede pædagoger, studerende m.fl. Med afsæt i denne indledning vil jeg give et indblik i, hvad pædagogisk historie er for et begreb.

Pædagogisk historie

Opgaven for historisk pædagogisk forskning er, at den skal indkredse den pædagogiske tidsånd og de tendenser, der har været i de forskellige historiske epoker. Det vil sige, den skal prøve at forstå og synliggøre de pædagogiske tanker, færden og den praksis, som har manifesteret sig i de forskellige tider i historien, og som har været med til at forme og konstituere den pædagogik, der kom til udtryk først i asylerne fra 1835 og senere i børnehaverne.

Efter min opfattelse skal man ikke betragte den pædagogiske historie som en sammenhængende tidslig og kontinuerlig proces, da hver historisk epoke har sin pædagogiske egenart og udtryk. Men man kan alligevel se, at den pædagogiske historie rummer en samling af erfaringer, som på mange måder er tidløse eksempler, man kan lære af på tværs af historiens forskellige perioder og forløb. Fortiden er derfor uundværlig for forståelsen af nutiden, fordi den bidrager til forståelsen af, hvordan nutiden er opstået.

Foreningen bygger logisk nok på dette motto "Du skal kende din fortid, for at forstå din nutid, og forme din fremtid", der er inspireret af den italienske forfatter og filosof Antonio Gramsci. (1891-1937).

Hvad har nutiden så fået som inspiration fra fortiden? Her er et par eksempler. I 1885 udsendte Hedevid Bagger en frøbelsk orienteret bog om børnehaven med titlen "Den danske børnehaven - bemærkninger om smaa Børns Opdragelse og Undervisning". Bogen skulle danne grundlag for uddannelsen af børnehavelæreren. Heri redegjorde hun for Frøbels teori og arbejde samt introducerede for første gang i Danmark folkebørnehaven begrebet. En bog, hvor Hedevid Bagger berører pædagogiske temaer og begreber, der blev formuleret for over 100 år siden, og som på mange måder stadigvæk har aktualitet den dag i dag.

Dansk Pædagogisk
Historisk Forening
og Samling
Børn og pædagoger i historien

Opgaven for historisk pædagogisk forskning er, at den skal indkredse den pædagogiske tidsånd og de tendenser, der har været i de forskellige historiske epoker

En anden nøglefigur i den danske daginstitutionshistorie var Anna Wulff, som i 1897 oprettede den første børnehave i Danmark med uddannet personale. Småbørnspædagogikken blev på dette tidspunkt i en vis grad professionaliseret i form af korte kurser men med sin insisteren på, at der skal være en etårig uddannelse, markerede Anna Wulff et kritisk modspil til de mange kortvarige uddannelsesstilbud på området. I 1898 vovede hun sig ud i et minefelt, da hun i tidsskriftet "Bog og Naal" påpegede, at opdragelse og pædagogik var noget, man skulle lære og derfor uddannes til på seminarier. Og med reference til Frøbel skulle den voksne møde barnet med ydmyghed og respekt, og derfor måtte der ikke være flere børn i børnehaven end, at pædagogen kunne forholde sig til dem enkeltvis. Det var Anna Wulffs ønske at skabe et miljø i børnehaven med en god normering, hvor barnet kunne få nogle nære menneskelige relationer til pædagogen og til andre børn, blive selvhjulpne og opleve naturen, hvor det var muligt.

Ser man den pædagogiske historie i dette perspektiv har den stadigvæk noget at tilbyde i forhold til nutidens pædagogik, bl.a. fordi meget moderne daginstitutionspædagogik henter inspiration i gamle pædagogiske koryfæers tanker og praksis. Vi står så at sige på skuldrene af 148 års pædagogisk arbejde og pædagogiske refleksioner. Fra Erna Juel Hansens børnehavn i 1871 med sin Frøbelorienterede pædagogik over 1950'ernes tro på "Ro, Renlighed og

Regelmæssighed", til 1970'ernes antiautoritære pædagogik og til i dag med den mere læringsorienterede pædagogik, som man bl.a. ser i de pædagogiske læreplaner.

I det følgende udfoldes Dansk Pædagogisk Historisk Forening og dens aktiviteter i relation til arbejdet med og formidlingen af den pædagogiske historie.

DANSK PÆDAGOGISK HISTORISK FORENING

Her vil blive præsenteret nogle eksempler fra foreningens virksomhed, aktiviteter og formidling.

Udstillinger

Foreningen har i skrivende stund fire udstillinger. Der er en Maria Montessorri udstilling og en Friedrich Frøbel udstilling samt udstillinger bestående af en vuggestue- og børnehavegruppe fra Gladsaxe fra 1950'erne.

Bogsamling - Fotoarkiv

Foreningen har en omfattende bogsamling af forskellig pædagogisk litteratur og rapporter, der bl.a. kan bruges til studier på professionshøjskoler, universiteter mv. Der er ligeledes en mangfoldig børnebogsamling og et stort billedarkiv med over tusinde fotos fra de danske daginstitutioner, som er digitaliseret.

Udgivelser

Foreningen har gennem efterhånden mange år udgivet studiemateriale, det vil sige en ræk-

Vi står så at sige på skuldrene af 148 års pædagogisk arbejde og pædagogiske refleksioner

ke småskrifter og bøger om forskellige sider af den pædagogiske historie og om vigtige personer i historien. Også en del kildemateriale er indsamlet og bearbejdet, som eksempelvis kan være film, legetøj, møbler, foto og andet materiale fra institutioner, pædagogseminarier og enkeltpersoner.

Senest er udgivet en bog i 2023 om Jens Sigsgaard, "Liv og Levned", samt et småskrift om "Børns Musikleg", hvor bl.a. Bo Schiøler har været bidragsyder.

Formidling

Een af hovedopgaverne for foreningen er at arbejde aktivt for formidling af pædagogisk historie til pædagogstuderende, pædagoger og andre interesserede. Indholdet i formidlingen har fokus på pædagogikkens historie fra fortid til nutid samt, hvordan den pædagogiske profession har udviklet sig gennem årene. Flere gange årligt afholder foreningen tematiske medlemsmøder, hvor f.eks. en forfatter fortæller om sin bog eller sine tanker i relation til den pædagogiske historie. Foreningen udgiver årligt fire Nyhedsbreve, der bl.a. indeholder artikler om den pædagogiske historie og om foreningens kommende aktiviteter.

Hæderspris - Ernaprisen

Dansk Pædagogisk Historisk Forening tildeler årlig en Ernapris til en person, der via sit virke har placeret sig i den pædagogiske historie eller har synliggjort historien gennem forskning og formidling indenfor børne- og daginstitutionsområdet. Mange kendte personer har igennem årene fået tildelt denne hæderspris, bla. fik

professor Per Schultz Jørgensen prisen i 2011. I 2022 gik prisen til professor i psykologi Dion Sommer. I 2023 er prisen uddelt til Danmarks ældste fungerende børnehaven Fru Hedevig Baggers Børnehaven. Læs artiklen på side 37 i dette nummer af DET GODE BØRNELIV, der fortæller om Fru Hedevig Baggers Børnehaven (red.). Prisen er opkaldt efter pædagog og forfatter Erna Juel Hansen. Hun var en af de banebrydende pædagogiske pionerer og medstifter af Danmarks allerførste børnehaven i 1871.

Andre aktiviteter

Foreningen deltager i Folkeuniversitetets årlige begivenhed "Historiske Dage" med en udstilling og oplæg. Det er Danmarks største historiske festival, hvor man samler museer, arkiver, foreninger, forlag og medier uden at begrænse historien til én bestemt periode, begivenhed eller tematik.

Foreningen deltager også i Golden Days arrangementer med oplæg. Golden Days er en kulturhistorisk festival, der medtager historien, samtiden og det, der har formet og former os som mennesker og samfund. I 2023 er temaet: "Golden Days på landet". Dansk Pædagogisk Historisk forening har en fast ugentlig åbningstid på Borgbygård i Tårnby på onsdage mellem kl. 10 og 13. Det er i dette tidsrum muligt for besøgende at se udstillingerne, dykke ned i samlingens arkiver og finde spændende materiale fra den danske pædagogiske historie samt orientere sig i foreningens bibliotek. Foreningen har en hjemme- og Facebook side. ●

REFERENCER:

- Bagger, Hedevig: *Den danske børnehaven - bemærkninger om smaa Børns Opdragelse og Undervisning*, 1885.
- Bayer, Søs og Kristensen, Jens Erik, Redaktion: *Pædagogprofessionens historie og aktualitet*, 2021.
- Wulff, Anna, i *Tidsskriftet Bog og Naal*, 1898.
- Dansk Kvindebiografisk leksikon.
- Dansk Pædagogisk Historisk Forening, *Ni pionerer i Dansk Pædagogisk Historie*, 2002.

At inddrage og arbejde med børns **sorg** i pædagogikken

I et dagtilbud arbejder mennesker med mennesker. Eller rettere sagt så arbejder pædagogisk personale professionelt med børn og deres forældre. I dette arbejde og denne relation kan der opstå situationer omkring sorg, som det pædagogiske personale skal have et særligt blik for at arbejde pædagogisk med i forhold til barneperspektivet.

Af **Dorthe Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

At inddrage og arbejde med børns sorg i pædagogikken er en meget vigtig pædagogisk opgave, for kritisk sygdom, ulykke, kriser samt død er alt sammen dele af livet, der kan - og på et eller andet tidspunkt givetvis vil - ramme børnene og deres familie.

Imidlertid kan pædagogikken og den mere praktiske håndtering af børns sorg være udfordrende og kompleks for, hvordan skal man egentlig handle mest hensigtsmæssigt? Hvad skal man sige og, hvad skal man gøre på de "rigtige" tidspunkter?

DET GODE BØRNELIV finder denne udfordring i pædagogikken interessant og kommer i interviewet her med Charlotte Ponsaing i dybden med emnet, da hun som leder af Kastaniehuset i Vanløse har arbejdet intensivt med børns sorg og bidraget til bogen "Grundbog i små børns sorg", af Martin Lytje.

Hvad er jeres afsæt i Kastaniehuset for at arbejde målrettet med børns sorg? Er der en grund til, at I interesserer jer særligt for denne del af børns liv?

Interview med
Charlotte Ponsaing
leder i Kastaniehuset

Sorg er et livsvilkår. Det er ikke et spørgsmål om, vi møder den men, hvornår vi møder den. Vi har aldrig overvejet ikke at tage del i familiers sorg. For os er det en selvfølge, en del af vores ansvar. Det er en del af børnenes hverdag. Jeg mistede min søn i en ulykke for 29 år siden og erfarede, hvad en tydelig og åben sorgproces betyder. Senere arbejdede jeg som kontaktperson i foreningen Spædbarnsdød. Derudover har vi Jes Dige, der er stifter af "Skygebørn", tilknyttet børnehaven. Han kommer fast hvert andet år og holder en "samtaleaften om sorg" med personale og forældre. Senest har vi fået Martin Lytje, som er forfatter til bogen "Grundbog i små børns sorg" på besøg til spændende samtaler i personalegruppen. Vi har en åbenhed og en tydelighed i børnehaven, når familier bliver ramt af sorg. Med forældres accept inddrager vi hele forældre- og børnegruppen i sorgforløbet. I bogen (på side 48, Redaktion) er der et vigtigt citat, jeg gerne vil fremhæve:

"Når vi ser på, hvilke faktorer der kan gøre en positiv forskel og hjælpe barnet til at komme igennem" ➔

At inddrage og arbejde med børns sorg i pædagogikken er en meget vigtig pædagogisk opgave, for kritisk sygdom, ulykke, kriser samt død er alt sammen dele af livet, der kan - og på et eller andet tidspunkt givetvis vil - ramme børnene og deres familie

sorgen på en god måde, har forskning fundet, at det at have en voksen at tale med samt den tilbageværende forældres evne til at skabe gode rammer i tiden efter tab, er afgørende”

Kastaniehusets omsorg for barnet er, at vi blandt andet oplever de stemninger, der omgiver barnet, når en familie oplever skilsmisse, alvorlig sygdom eller døden. Børn mærker instinktivt, når mor eller far har det skidt. Vi oplever en ensomhed, hvis barnet ikke lukkes ind i det fællesskab, sorg også er. Som voksne, både forældre og pædagogisk personale, ønsker vi ofte at beskytte børn fra ubehag, og i den bedste mening kan vi undlade at inddrage barnet i det, der er svært.

Hvordan har I bidraget til bogen ”Grundbog i små børns sorg”?

Martin Lytje interesserer sig for vores praktiske arbejde med sorg i børnehaven. Jeg er såkaldt reviewer på ”Grundbog i små børns

HENVISNINGER

www.småbørnssorg.dk

Omsorg.dk

Jes Dige: skyggeboern.dk

sorg”. Derudover bidrager jeg på bogens tilhørende hjemmeside (www.smaabornssorg.dk) med råd og vejledning til, hvordan man håndterer kritisk sygdom og sorg i dagtilbudsregi.

Kan du give et eksempel fra praksis på børns sorg herunder, hvordan I arbejder pædagogisk med de udfordringer, der er i sådan en proces? Kan du henvise til steder, man som dagtilbud og pædagogisk personale kan få mere viden og inspiration til eget pædagogisk arbejde med børns sorg?

For at kunne arbejde med børns sorg, er det vigtigt at have en sorgplan, så alle i institutionen ved, at de skal forholde sig til sorg samt, hvordan de skal forholde sig til sorg. Et søskendepar havde f.eks. mistet deres far efter et langt kræftforløb. Vi tog imod med åbne arme og blev selvfølgelig berørt i mødet. Jeg fortalte pigen, at jeg kom til at græde, fordi jeg holdt af hendes far og var ked af, at han var død. Min kollega fortalte pigen, at vi ville lave et minde bord med fine krystaller og et lys, de kunne tænde hver morgen til minde om deres far. Det kan være svært for børn at sætte ord på, hvad sorg er, så pædagogikken omkring arbejdet med børns sorg er meget vigtig. Ofte er det ikke det, vi tror, der er svært, som rent faktisk er svært for barnet. Ofte er det meget konkrete ting, der fylder. Vores erfaring er, at børn kan udtrykke sig ved at tegne. Vi beder barnet tegne f.eks. en hospitalsstue. ”Det er så længe siden jeg har været på et hospital, kunne du ikke tegne, hvordan der ser ud inde på mors eller fars stue”? Det er en god ide ikke at have direkte øjenkontakt, så barnet ikke oplever, det er et krydsforhør, hvor der skal være et svar. Tegningen bliver rullet fint sammen og bindes med silkebånd. Det er et vigtigt dokument!

Et andet eksempel er, at en far er indlagt, og pigen fortæller, at alle i familien har set ham blive kørt væk i en ambulance. Jeg tænkte i første omgang, at det måtte have været svært for pigen at se dem alle græde. Hun svarede undvigende, og jeg bad hende tegne hendes oplevelse. Hun tegnede hele hendes familie, der så hendes far blive båret ned af trapperne af am-

KASTANIEHUSET

26 børn
Leder:
Charlotte Ponsaing
38 74 48 02

balance-behandlerne. Armhulerne var tegnet tydeligt, og jeg spurgte, hvad det betød. Pigen fortalte, at da hun besøgte faren på hospitalet, havde han store blå mærker omkring armhulerne, og hun var bange for, at det gjorde ondt på faren. Det, at børnene tegner, gør vi til et fælles sprog. Vi kan tale med dem ud fra deres børneperspektiv og ikke ud fra et voksenperspektiv. Pædagogikken omkring sorgarbejde skal målrettes børnenes perspektiv. ●

Det kan være svært for børn at sætte ord på, hvad sorg er, så pædagogikken omkring arbejdet med børns sorg er meget vigtig

Børnehuset Trolldhøj

ÅRETS
DAGTILBUD
(2020-2021)

Årets Dagtilbud er en pris, der hvert år gives til et dagtilbud, som udfører et solidt pædagogisk arbejde af høj kvalitet. Den daglige praksis skal samtidig være funderet i den styrkede pædagogiske læreplan herunder det pædagogiske grundlag.

Af **Dorthe Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

”Og de nominerede er ...” Således indledes indstillingen af kandidater til Årets Dagtilbud 2020-2021, hvor et fagudvalg bestående af repræsentanter fra FOA, BUPL, KL, FOLA, Danske Professionshøjskoler og dagtilbudsområdet vurderer den pædagogiske kvalitet og til sidst udnævner Årets Dagtilbud. Konkret i 2020-2021-sæsonen var der 153 indstillede dagtilbud, hvor 3 blev udvalgt og endelig nomineret til prisen. Og så faldt valget på Børnehuset Trolldhøj som vinderen. Argumentet for at vælge Børnehuset Trolldhøj er blandt andet institutionens arbejde med at skabe udviklende læringsmiljøer for børnene:

”Gennem en stærk evalueringspraksis med daglige evalueringer, et stærkt børneperspektiv og en systematisk feedbackkultur har Børnehuset Trolldhøj opbygget en faglig stærk og sammentømret personalegruppe, hvor de voksne er gode rollemodeller. De tager fat i emner som ’farlig leg’ og ’slåskultur’, hvor børn motiveres til at være modige i trygge omgivelser. Via leg og bevægelse får børnene udfordret deres grænser, og med et fysisk og kropsligt udgangspunkt bidrager Børnehuset Trolldhøj med et nyt perspektiv på skoleparathed hos de største børn.”

I dette nummer af DET GODE BØRNELIV, der har ”Pædagogik” som tema, er det interes-

Interview med
**Ronni
Mathiassen**
pædagogisk leder i
Børnehuset Trolldhøj

sant, at man rent faktisk udnævner et ”Årets Dagtilbud”, hvorfor vi har interviewet Børnehuset Trolldhøj for at spørge ind til deres pædagogik herunder, hvordan de oplever at have fået den fornemme pris og hæder. Og om det har gjort en pædagogisk forskel.

Børnehuset Trolldhøj er en idræts institution og arbejder målbrettet med krop, bevægelse og såkaldt risikofyldt leg. Hvilket barnesyn og pædagogiske grundlag arbejder I ud fra?

Vi arbejder ud fra, at alle mennesker er lige meget værd eller sagt på en anden måde, at alle mennesker på denne jord har lige meget ret til at trække den luft, der er. Vi har bevidst valgt ikke at have et barnesyn, fordi børn er mennesker ligesom os voksne, og det ville være at ekskludere dem fra at være et menneske, hvis vi kun havde et barnesyn.

For os er der forskel på hensigt, adfærd og effekt. Vi mener, at alle mennesker har gode hensigter, men deres adfærd kan nogle gange være svær at forstå eller se mening med, som derfor kan skabe en bestemt effekt i os.

I forhold til det pædagogiske stæsted er vi meget inspireret af den følelsesmæssige intelligens og den sociale intelligens, som danner en

solid ramme i pædagogikken. Vi har valgt at idræt er vores redskab til at arbejde med følelser og det sociale.

Idræt, leg og bevægelse er et fantastisk redskab, som nemt og hurtigt kan åbne op for alle de følelser, der er i barnet. Vi arbejder også ud fra de klassiske dyder i pædagogikken som tryghed, nærvær, omsorg, kærlighed - krydret med udvikling. Vores kerneopgave er tryghed og udvikling, hvor vi bl.a. arbejder med zonen for nærmeste udvikling og FLOW teorien.

Hvordan indretter og udvikler I læringsmiljøet både inde og ude, så det kontinuerligt taler ind i jeres pædagogiske arbejde med at sikre børnene optimale muligheder for at kunne lege, dannes, trives, lære noget og udvikle sig?

Vores læringsmiljøer, som vi også kalder udviklingsmiljøer, ser meget anderledes ud end mange andre steder, hvor den største forskel er, at hos os er det de voksne, som er udviklingsmiljøet, og ikke kun ting, møbler og legetøj. Vi har bevidst ikke ret meget legetøj på stuerne, fordi det kan hæmme legens naturlige flow, hvis f. eks et legekøkken har alle de "rigtige" ting (bord, stole, mad og bestik osv.), for så kan legen blive lidt låst. Det kan gøre legen lidt begrænset, hvis der er en rigtig måde at lege

Vi arbejder med tre forskellige positioner, som de voksne arbejder ud fra: frontlinje, fælleslinje og baglinje

køkken på, og køkkenet altid kun bruges til at lege køkken. Vi har dog køkkener på nogle stuer men ikke nødvendigvis tilbehør, for hos os kan køkkenelementet blive til et bjerg, barnet skal bestige eller en båd, hvor barnet kravler op i vasken og sidder der som styrmand. Det er her de voksne bliver til udviklingsmiljøet.

Vi arbejder med tre forskellige positioner, som de voksne arbejder ud fra: frontlinje, fælleslinje og baglinje. **Frontlinjen** er der, hvor vi viser børnene verden, hvad kan man bruge verden til, hvordan fungerer verden - ikke kun på en voksen "fornuftig" måde men også på en legende eksperimenterende måde. Børn elsker voksne, som er fjollede, gør skøre ting osv.

Fælleslinje er der, hvor vi er på opdagelse sammen med børnene og, hvor vi gensidigt bliver inspireret til verden og der, hvor fælles flow opstår.

Den sidste er **baglinjen**, hvor det er børnene, som viser os verden og, hvor vi lærer noget om deres verden. Her bor barneperspektivet rigtig meget. Barnet kan fx lege med køkkenet på en ny måde, hvor køkkenet kan være blevet til en båd. Kreativitet, fantasi og den innovative del i barnet får bedre mulighed for at folde det fulde potentiale ud, hvis det på forhånd ikke er gi-

vet, hvad et køkken skal bruges til. Her er det også meget vigtigt at have for øje, hvordan de voksne er åbne overfor, at børnene må bruge tingene på andre måder og ikke begrænser børnene.

I fik prisen "Årets Dagtilbud" i 2020-2021. Hvilken betydning har det for jer at modtage prisen og få denne fine anerkendelse? I begrundelsen for at give jer prisen fremhæves en stærk evalueringspraksis, et stærkt børneperspektiv og en stærk, sammentømret personalegruppe. Hvad, mener I selv, har udløst, at I fik prisen?

Det var et kæmpe skulderklap, som betød rigtig meget og ikke kun, da vi fik prisen, men stadigvæk. Vi bliver forsat kontaktet om vores hus og især vores pædagogik, som skiller sig ud og har et mere modig udtryk, f.eks. at vi arbejder med konsekvens pædagogik, risikofyldt leg, slås kultur, kompetence skrammer osv. Det er meget vigtigt for os at blive anerkendt for det, da det viser, at høj kvalitet kan have mange udtryk og ikke noget, der skal styres oppefra. Som, jeg plejer at sige "man kan ikke konceptstyre pædagogikken" for, hvis man gør det, bliver pædagogik til noget rigtigt eller forkert, og så er det ikke pædagogik mere. Pædagogik skal være mangfoldig og skabes af fagfolk (pædagoger, medhjælpere).

Den største anerkendelse, vi fik, kom fra forældrene, som var dem, der indstillede os til prisen. Forældrene og deres børn gør en kæmpe forskel. Forældrenes opbakning til pædagogikken

Pædagogik skal være mangfoldig og skabes af fagfolk

BØRNEHUSET TROLDHØJ

Idrætsinstitution
Lyngbakken 3+7
Svogerslev
4000 Roskilde
46 31 49 20

er med til at ruste deres børn til et langt liv, hvor de forhåbentlig tager de spor, vi sætter bevidst/ubevidst i børnene med sig (dannelsen).

Jeg tænker, at grunden til, vi fik prisen, er en tydelig retning i pædagogikken, vi bevidst har valgt. I denne retning ligger der også fravalg. Vi siger ikke, at vi har fundet den evige sandhed, for vi ændrer os hele tiden, og vi er slet ikke færdige med at udvikle os. Fuldstændig som barnet, der er på en rejse, er vi også på en rejse sammen. Hos os handler det ikke om rigtigt eller forkert, men lad os prøve det af. Hvad kan gå galt når bare, vi gør det bedste, vi kan og gør det sammen. En anden ting omkring at vi fik prisen, handler om vores fokus på arbejdsmiljø. Jo bedre arbejdsmiljø for de voksne, jo bedre børnemiljø. Det kræver tid og, at jeg er meget tydelig i min personaleledelse af den enkelte medarbejder og hele personalegruppen. Vi arbejder med forskellige processer, der gør os stærkere sammen. Vi træner samarbejde, vi leger på vores U- møder om aftenen.

Udviklingsmøderne har to formål: pædagogik og personalesamarbejde. Og det er lige her, hvor to verdener smelter helt sammen for mig, fordi pædagogik og personaleledelse er en og samme størrelse. Det, vi har fokus på ift. børnene er det samme, jeg arbejder med ift. personalegruppen.

Eksempelvis tager børnene på tre dages koloni, og de voksne tager på P-weekend, og begge steder indgår risikofyldt leg, der hermed ikke kun er noget, som foregår hos børnene. På P-weekenden kaster vi med ild til hinanden med de bare næver. Vores sidste P-weekend var en mini-Robinson, hvor vi byggede en lejr, lavede "dødskamp", spiste mærkelige ting, havde forskellige dyster, kamplege osv. Så træner vi det at blive stærkere i vores pædagogik, så medarbejderne er bedre rustet til at forstå barnet og børnene, når deres verden kan være svær at være i eller, når støvlerne driller eller, hvor lege kan se farlige ud, eller man ikke har nogen at lege med osv. Så er det lige der, hvor den voksne møder barnet uden at negligere barnets følelser eller oplevelser, men heller ikke fjerner det svære.

Det handler om at bygge et stillads og støtte barnet i "den lille ulykke", for det er det, barnet skal bruge senere i livet, når livet gør mere ondt. Der skal etableres et stillads, der rustet og danner barnet til resten af livet. ●

Fru Hedevig Baggers Børnehave

– pædagogik igennem 180 år

ERNA PRISEN
2023

Danmark er verdenskendt for sin unikke historie indenfor pædagogik med de forskellige former for dagtilbud, vi har set igennem tiden. Fra asylter til mere eller mindre private pasningsforanstaltninger hen til dagens moderne dagtilbud. I denne artikel præsenteres Danmarks ældst fungerende børnehave oprettet i år 1880. En unik børnehave, der modtog Erna Prisen 2023

Af **Dorthe Filtenborg**, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

Denne artikel indledes her med et spændende historisk rids hentet fra arkiverne i Dansk Pædagogisk Historisk Forening samt fra diverse litteratur og skildringer. Et rids, der starter tilbage i året 1842, hvor Hedevig Christine Jørgensen bliver født på Christianshavn og vokser op i små kår. Hedevig oplever som kun 4 årig, at hendes far dør, hvor efter hendes mor lader Hedevigs lillesøster flytte hen til en onkel i familien, da moderen ikke har mulighed for at forsørge begge sine døtre efter mandens bortgang. Dette er en hård start på livet for Hedevig, men hun er begavet og klare sig godt i skolen.

Som voksen tager hun en uddannelse til lærer og begynder som én af de første kvindelige studerende på den tid at læse videre på Københavns universitet. Man kan sige, at hun allerede som ung viser en stærk side, der senere udmønter sig indenfor pædagogikken. I 1878 tager den nu voksne Hedevig på studietur, hvor hun møder Sophus Bagger, der er lærer. De bliver gift i 1879. Sophus opretter en lille privatskole, og Hedevig Bagger, som hun nu hedder, grundlægger i forbindelse med skolen sin lille børnehave. Med stærk inspiration fra den tyske pædagog Frøbel bliver hun én af pionererne inden for den danske børnehavebevægelse.

Hedevig Bagger fortsætter driften af sin børnehave i forbindelse med en pigeskole. I 1885 begynder hun at udbyde uddannelseskurser, og efterfølgende bliver selveste uddannelsen til såkaldt børnehavelærer grundlagt. Hun uddanner pædagoger i årene 1885-1904, hvor uddannelsesinstitutionen får navnet Frøbel Seminarieret. Dette seminarium er således verdens ældste småbørnsseminarium. Hedevig Bagger leder seminarieret frem til sin død i 1926.

Vigtigt for historien er, at seminarieret flytter rundt til forskellige adresser i København, hvor "Fru Hedevig Baggers Børnehave", der er tæt forbundet til Frøbel Seminarieret flytter med. Børnehaven har ligget på Vesterbro, Frederiksberg, Nørrebro og siden 1936 på Bispebjerg, hvor børnehaven den dag i dag ligger i en stor lejlighed. Hedevig Bagger var sammen med sin mand stærkt optaget af folkebørnehaver, der havde sin oprindelse i Tyskland. Folkebørnehaverne havde blandt andet til hensigt at få såkaldte lavere klasser hævet op på et højere niveau igennem tilbud om opdragelse og (ud)dannelse. Hedevig Bagger engagerede sig i og arbejdede for, at en børnehave skulle være et bedre tilbud end et børneasyl, hvor børnehavens perspektiv og afsæt var pædagogisk arbejde med børnene i stedet for bare at passe dem.

FRU HEDEVIG BAGGERS BØRNEHAVE

Privat dagtilbud
Frederiksborgvej 156 A,
2400 KBH NV
Linda List, Leder
Telefon: 35 81 10 70

Hedevig Bagger er begravet på Vester Kirkegård ved siden af sin mand Sophus Bagger.

Ægteparret Bagger stiftede i 1899 Dansk Frøbel Forening og to år senere Folkebørnehaveforeningen. Med økonomisk støtte fra den socialdemokratiske arbejderbevægelse oprettedes folkebørnehaver rundt om i de københavnske arbejderkvarterer, hvor "Fru Hedevig Bagers Børnehave" var én af disse folkebørnehaver. Hedevig Bagger udgav flere lærebøger, blade og tidsskrifter. Blandt andet skriver og udgiver hun i 1891 den epokegørende bog "Håndbog i den første undervisning for hjemmet, børnehaven, asylet og småskolen" om pædagogikken i børnehaven.

Fru Hedevig Bagers Børnehave

D. 18. juni 2022 fejrede Fru Hedevig Bagers Børnehave hendes 180 års fødselsdag med en stor fest for børn, forældre og gæster. Børnehaven har sine rødder i datidens (ovenfor) beskrevne historie og står på skuldrene af Hedevig Bagers værdier og visioner, som børnehaven i dag virkeliggør med afsæt i nutidens viden om børns udvikling. Børnehaven har fokus på, at:

- være et trygt sted, hvor børnene har lyst til at komme hver dag
- have et lærende og legende miljø med børnenes ret til deltagelse på tværs af alder og køn
- sikre et inkluderende miljø, hvor alle børn har mulighed for at deltage aktivt i fællesskaber
- fremme børnenes forståelse og respekt for hinanden og for andre mennesker
- have pædagogisk personale, der synliggør børnenes demokratiske processer med mulighed for inddragelse af børnene i aktiviteter og beslutningsprocesser
- arbejde med rammer, der er fysisk udviklende og med plads til både voksenplanlagte og spontane aktiviteter.
- planlægge pædagogiske aktiviteter og tiltag, der passer til det enkelte barn samt til børnegruppens aktuelle sammensætning, herunder børn med særlige behov (udsatte børn)
- læringsmiljøet etableres med afsæt i børnenes spor og har en høj kvalitet

Det pædagogiske personale er overvejende uddannet og har været i børnehaven igennem en lang årrække. Personalet har særlige kompetencer indenfor kunst, kultur, musik og natur samt en bred viden om og interesse for sprog, leg og bevægelse med børn. Fru Hedevig Bagers børnehave er kendetegnet ved kreativitet, fællesskab, rummelighed samt et godt og tæt forældresamarbejde, der bygger på engagement, fællesskab og gensidig respekt.

Pædagogikken

Børnefællesskab er et vigtigt nøglebegreb i Fru Hedevig Bagers Børnehave, der tror på, at barnet udvikler sociale kompetencer når, det knytter sig til andre mennesker, samarbejder og sætter sig i andres sted. Det er gennem relationer og i fællesskaber, at barnet skaber konkrete erfaringer om sig selv, andre og om verden. Sociale kompetencer udvikles og udvides igennem hele livet, men særligt i barndommen dannes basale sociale mønstre, der sker gennem erfaringer i forskellige sociale processer.

Venskaber betyder meget i hverdagen, hvor børnene tiltrækkes af hinanden og hinandens leg. Venskaber er en fælles reference. Børnene gør erfaringer sammen og hver for sig, som de deler med hinanden. Venskaber opøver sociale kompetencer, hvor børnene lærer at forhandle, at finde sine grænser, at holde på sin ret, at indgå forlig, at blive uvenner og forenes igen. Ved at indgå i venskaber og gruppefællesskaber lærer børn at give og få omsorg samt respekt, og de opnår færdigheder i forhold til at forhandle og argumentere. Sociale kompetencer handler fx om evnen til, at:

- være nysgerrig
- udtrykke følelser
- se og forstå andres behov
- vide, hvordan man handler i forskellige situationer
- indgå i venskaber og relationer til andre børn

I børnehaven arbejder det pædagogiske personale målrettet med at styrke børnefællesskaber og de sociale kompetencer ved at udvise og kræve rummelighed, så hvert enkelt barn

Hedevig Bagger engagerede sig i og arbejdede for, at en børnehave skulle være et bedre tilbud end et børneasyl, hvor børnehavens perspektiv og afsæt var pædagogisk arbejde med børnene i stedet for bare at passe dem

Fotos: Fru Hedevig Baggers Børnehave

oplever sig selv som grundlæggende social kompetent herunder at skabe omgivelser og børnefællesskaber, hvor alle børn føler sig set, trygge og respekteret.

At skabe læringsrum

Et vigtigt pædagogisk perspektiv i Fru Hedevig Baggers Børnehave er at skabe kvalificerede læringsmiljøer, der giver børnene mulighed for samvær og samspil. De fysiske rum indrettes på måder, der fremmer leg, fordybelse og læring. Børnene inddeles i udvalgte aktiviteter i mindre grupper, der er med til at fremme det enkelte barns trivsel og udviklingspotentiale. Der lægges vægt på, at børnene erfarer, at de selv kan klare udfordringer uden de voksnes hjælp. Det pædagogiske personale guider børnene med ord og kropssprog for på den måde at forklare og vise børnene, hvordan

de fx kan håndtere fysiske udfordringer, svære følelser eller konfliktfyldte situationer med andre børn. Personalet deltager aktivt i aktiviteter fx ved at indgå i samt bygge videre på børnenes ideer og lege. Børnene understøttes i at være rollemodeller over for hinanden ved fx at lade de ældste og yngste børn være sammen, så de mindre børn kan blive inspireret og lære af de store børn. De ældre børn "vokser", lærer og udvikler sig ved den tillid og det ansvar, de tildeles.

Den pædagogiske hverdagspraksis er bygget op omkring fundamentet i forhold til FN's Børnekonvention med medbestemmelse og demokrati, hvor barnet sikres mulighed for at give udtryk for egne følelser, behov, opøve evnen til at tage hensyn til andre og tilegne sig en forståelse for omgivelserne omkring sig. ●

Den pædagogiske opgave – en meningsfuld, **uregerlig** og krævende opgave

At den pædagogiske opgave handler om børnene, er der bred enighed om blandt pædagoger, ledere, konsulenter og forældre. Børnene er dem, det pædagogiske personale føler sig forpligtet på, og som de på en daglig basis forsøger at skabe en god og udviklende hverdag for.

Af **Unni Lind**, Docent, Pædagoguddannelsen Forskning og Udvikling

Indledningsvis kan det fremhæves, at dagtilbudsloven præciserer den pædagogiske opgave ved at skrive, at den skal ”fremme børns trivsel, udvikling og læring”, (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020). Det er en meningsfuld opgave, men det er også en uregerlig og krævende opgave.

*”Det er tirsdag eftermiddag i ferieperioden, og temperaturen er 25 grader. Vi vælger at gå på legepladsen med vores børn fra vuggestuen. Jeg selv og en kollega har i længere tid undret os over, at der ikke er blevet leget med vand på legepladsen trods det gode vejr samt legepladsens muligheder for vandaktiviteter. Da, vi kommer ud, bliver vi enige om at tage vandslangen frem og fylde vand op i spanden samt i vandkar, som er placeret på legepladsen. Vi bliver enige om, før vi går i gang med aktiviteten at tilbyde vores hjælp til kolleger med at skifte tøj på børnene, når vi har leget færdig. Det bliver hurtigt en fest for børnene, og vi forstår at have aktiviteten kørende med nærmest alle børn i børnehaven og vuggestuen den dag.”
(Snap-log fra studerende)*

Ovenstående lille fortælling viser, hvorledes en studerende og en pædagog formår at skabe et trygt pædagogisk læringsmiljø. Umiddelbart får man øje på vandaktiviteten og det pædagogiske personales tilrettelæggelse af denne.

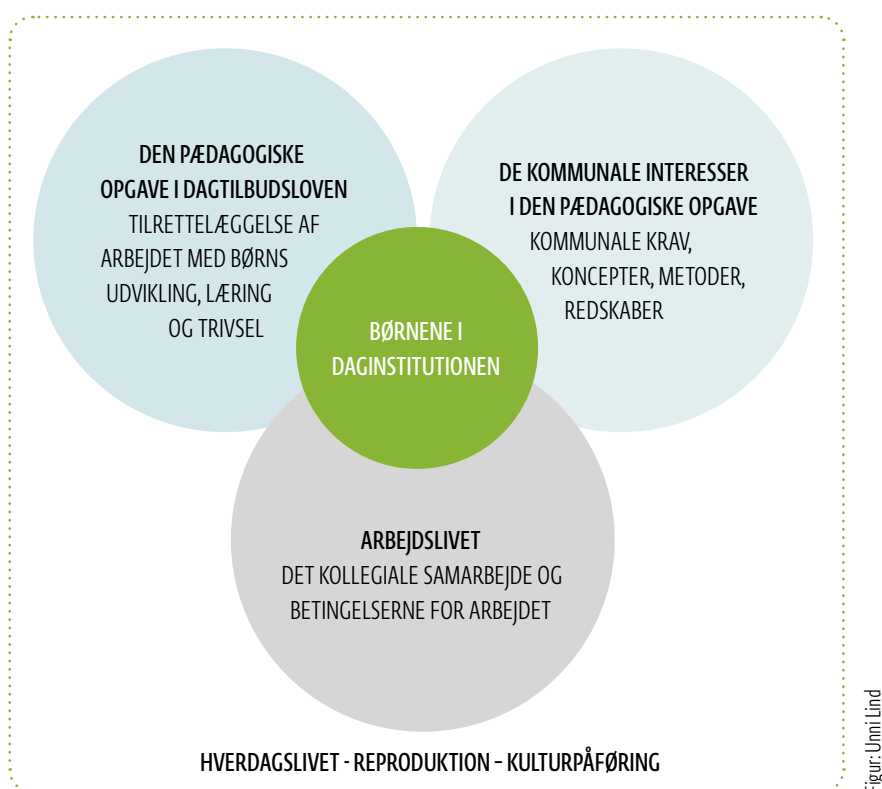
Men ser man nærmere, får man øje på andre aspekter, som har betydning for, at aktiviteten kan finde sted og lykkes. Børnenes udvikling, læring og trivsel omfatter foruden den pædagogiske opgave også et arbejdslivsaspekt, ligesom de kommunale interesser spiller ind.

Didaktik og pædagogik

Som, det fremgår af figuren på næste side, er børnene i centrum, og arbejdet med dem knyttes ofte til læreplansarbejdet, hvilket indebærer at den pædagogiske opgave, der er en didaktisk opgave, får forrang.

Didaktik kommer fra græsk og betyder undervisningskunst, undervisning og belæring. I daginstitution oversættes det til pædagogisk planlægning (Broström, 2021)

Det betyder, at blikket rettes mod at formulere mål, tilrettelægge aktiviteter, dokumentere og evaluere børnenes udvikling og læring. Vandaktiviteten er måske ikke eksplicit målsat, men legepladsen er tænkt således, at den rummer mulighed for vandaktiviteter. Aktiviteten dokumenteres fx som den indledende fortælling, og efterfølgende kan den undersøges i forhold til de seks læringstemaer.

Den didaktiske opgave fylder i hverdagen, men store dele af den pædagogiske opgave er kendetegnet ved omsorgs- og praktiske opgaver. I fortællingen skifter de voksne tøj på børnene, men vandlegen omfatter også trøst til børn, tørre håndklæder, solcreme, noget at drikke osv. Disse opgaver foregår her og nu, og de er ofte upåagtede (Ahrenkiel et al. 2012).

De er afgørende for om, hverdagen hænger sammen, opleves som meningsfuld og som et godt sted at være. Derudover bidrager de, sammen med den didaktiske opgave, til den samfundsmæssige reproduktion.

Den franske sociolog Bourdieu betegner pædagogisk arbejde som kulturpåføring. Han peger på pædagogers legitime ret til at definere virkeligheden for børnene qua deres samfundsmæssige mandat (Callewaert, 1992).

Det pædagogiske arbejde

Gennem det pædagogiske arbejde formidles og påføres værdier, normer og strukturer til børnene. Dette sætter børnene i stand til at deltage i samfundslivet og til at præge og transformere dette. Kommunen og dens politiske interesser og krav har også betydning for børnenes

liv i daginstitutionen. Her formuleres værdier og mål for børnenes liv og her sættes rammer for lederens og det pædagogiske personales prioriteringer, mål og aktiviteter og metoder.

Den didaktiske opgave fylder i hverdagen, men store dele af den pædagogiske opgave er kendetegnet ved omsorgs- og praktiske opgaver

Legepladsen, dens muligheder er rammesat af sikkerhedsregler og kommunale prioriteringer fx indkøb af legeredskaber, vægtning af science og udeliv. Den pædagogiske opgave rummer imidlertid en overset arbejdslivsvinkel. Med et arbejdslivsblik på vandaktiviteten kan man få øje på det forhandlings- og koordineringsarbejde, den studerende og pædagogen har gang i. De samarbejder, laver aftaler med de andre stu-

De betingelser, der er for det pædagogiske arbejde, sætter sig i arbejdsglæden samt måden, opgaver løses på og dermed i det daglige samvær med børnene. De får betydning for samværet og for de undersøgelser, drøftelser og tiltag, der retter sig mod læringsmiljøet

er, lover at hjælpe kollegerne med tøjet. På den måde forsøger de at imødegå uenighed og konflikter med kolleger. Ligesom der er enighed om, at den pædagogiske opgave handler om børnene, så er der også enighed om, at der er en sammenhæng mellem arbejdsmiljøet, kvaliteten af opgaven og børns trivsel.

En pædagogisk konsulent udtaler: ”Jeg havde et meget stort fokus på personalet, fordi jeg vidste, at havde personalet det godt, så kunne alt bare fungere, så kunne man jo få det til at blomstre både det faglige og det hele (Lind og Holm 2021:15).

De betingelser, der er for det pædagogiske arbejde, sætter sig i arbejdsglæden samt måden, opgaver løses på og dermed i det daglige samvær med børnene (Monrad 2010; Lind 2021). De får betydning for samværet og for de undersøgelser, drøftelser og tiltag, der retter sig mod læringsmiljøet.

Uforudsigeligheden og uregerligheden er et socialt- og strukturelt grundvilkår i det pædagogiske arbejde. Livet blandt mennesker kan aldrig helt forudsiges og planlægges, og det påvirkes af de rammer og vilkår, der er for arbejdet. Pædagogerne taler fx om ”værste dag”. Det er dage, hvor de er alene, har vikarer, hvor der er uro og mulighed for færre aktiviteter. Det øgede tids- og opgavepres sætter sig i samværet og i samspillet med børnene som stramme mønstre. Det beskriver dage, hvor personalet reagerer og handler på måder, de ikke opfatter som

optimale og hensigtsmæssige for børnenes udvikling og trivsel.

Det pædagogiske personale er orienteret mod at få hverdagen til at hænge sammen med det formål at sikre alle børn en god dag, men det kræver mennesker, kompetencer, samarbejde, koordinering, forhandlinger, planlægning og ad hoc løsninger. Alle er det elementer, der er afgørende for om, den pædagogiske opgave lykkes – og er en fest for børnene, som den studerende skriver. ●

LITTERATUR

- Ahrenkiel, A., Nielsen, B. Steen, Schmidt, C., Sommer, F., Warring, N. (2012): *Daginstitutionsarbejdet og pædagogisk faglighed*, Frydenlund
- Brostrøm, S. (2021): *Almendidaktik – i et dagtilbudsperspektiv*, i Carlsson, M. & Stovgaard, M. (red.): *Almen didaktik, udfordringer og åbninger*, U Press.
- Callewaert, S. (1992): *Kultur, pædagogik og videnskab, om Pierre Bourdieus habitus begreb og praktikteori*, Akademisk forlag
- Dagtilbudsloven, LBK nr. 824 af 15/08/2019: [retsinformation.dk](https://www.retsinformation.dk)
- Lind, U. (2021): *Trivsel i daginstitutionens hverdagsliv – et kollektivt, kropsligt og konflikтуelt anliggende*, *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, årg. 58, nr. 1 2021
- Lind, U. & Holm, B (2021): *Kvalitetsdokumenter i daginstitutioner om børn og læringsmiljøer og et overset arbejdsliv* (elektronisk udgivelse undervejs, ISBN nr.978-87-93894-25-9).
- Monrad, M. (2010). *Faglig uenighed i relations arbejde – følelsesmæssige barrierer for konstruktiv udnyttelse af faglig uenighed blandt pædagoger*. *Tidsskrift for arbejdsliv* 12/2.

Næste nummer af DET GODE BØRNELIV udgives i marts 2024 og vil handle om den **PÆDAGOGISKE LÆREPLAN**, der kom i en styrket udgave i 2018 og udgør fundamentet for dagtilbuddets virke.

Pædagogisk læreplan

Næste Nummer

I starten af 2016 blev der på det politiske niveau igangsat en historisk grundig revision af den oprindelige pædagogiske læreplan fra 2004, som resulterede i den styrkede pædagogiske læreplan, der så dagens lys i 2018.

En ny udgave af den pædagogiske læreplan med nye krav og forventninger til de danske dagtilbud, der hermed fik til opgave at over- og omsætte det nationale rammeindhold omkring den styrkede pædagogiske læreplan til en lokal forståelse. En krævende opgave omhandlende udvikling af et pædagogisk grundlag, seks pædagogiske læreplanstemaer samt tolv retningsgivende mål for læringsmiljøet som afsæt for børns brede læring og ikke mindst opgaven at sikre fokus på arbejdet med evalueringskulturen.

DET GODE BØRNELIV er optaget af, hvad der er sket i de danske dagtilbud i forhold til den styrkede pædagogiske læreplans entre på den pædagogiske scene og vil derfor i næste nummer dykke ned i forskellige elementer i læreplanen med bidrag fra anerkendte forskere, lektorer samt praktikere m.fl. ●

Det ved vi om ...

Med temaet "PÆDAGOGIK" har du nu som læser af DET GODE BØRNELIV fået forskellig inspiration til din egen praksis. Nedenstående tre udsnit er hentet fra de mange spændende artikler, interviews og anbefalinger, der er foldet ud i dette nummer af DET GODE BØRNELIV.

... pædagogik

Læs mere side 6

1

I dag tilbringer stort set alle 0-6-årige børn det meste af deres hverdag i et dagtilbud. Dagtilbuddet er blevet den dominerende institutionsramme for børns hverdagsliv. Sådan har vi indrettet os siden den store udbygning af daginstitutionsområdet tilbage i 1970'erne. Men der er sket meget med daginstitutionernes rolle og funktion op gennem årene – og med de måder, de reguleres på. Hvor institutionerne op igennem både 70'erne, 80'erne og 90'erne havde en relativ stor frihed til selv at bestemme det pædagogiske indhold, er der siden årtusindeskiftet sket noget: kommunerne udstikker mange flere rammer for det pædagogiske arbejde end tidligere, og det betyder, at stadig flere forhold i dagtilbuddet nu ikke længere kun reguleres af institutionslederen og pædagogerne, men også af den kommunale forvaltning.

Læs den spændende artikel:

Rammer og betingelser for det moderne dagtilbud

af Christian Aabro, ph.d., Lektor

Der er ofte kritik af, at pædagogik er normativ og, at evidensbaserede metoder, der har dokumenteret virkning og effekt derfor primært, skal indgå i pædagogens repertoire af handlinger. Men kritikerne overser, at pædagogik altid vil være normativ, og at netop det normative bidrager til, at pædagogikken kan sætte nye dagsordener for vores syn på mennesker, herunder hvordan mennesker skal leve sammen.

Læs den informative artikel:

Teoretisk pædagogik

af Merete Wiberg, ph.d., Lektor

Læs mere side 10

2

Børnehaven har ligget på Vesterbro, Frederiksberg, Nørrebro og siden 1936 på Bispebjerg, hvor børnehaven den dag i dag ligger i en stor lejlighed. Hedevig Bagger var sammen med sin mand stærkt optaget af folkebørnehaver, der havde sin oprindelse i Tyskland. Folkebørnehaverne havde blandt andet til hensigt at få såkaldte lavere klasser hævet op på et højere niveau igennem tilbud om opdragelse og (ud)dannelse. Hedevig Bagger engagerede sig i og arbejdede for, at en børnehave skulle være et bedre tilbud end et børneasyl, hvor børnehavens perspektiv og afsæt var pædagogisk arbejde med børnene i stedet for bare at passe dem. Ægteparret Bagger stiftede i 1899 Dansk Frøbel Forening og to år senere Folkebørnehaveforeningen. Med økonomisk støtte fra den socialdemokratiske arbejderbevægelse oprettedes folkebørnehaver rundt om i de københavnske arbejderkvarterer, hvor "Fru Hedevig Baggers Børnehave" var én af disse folkebørnehaver.

Læs den portrætterende artikel

Fru Hedevig Baggers Børnehave – pædagogik igennem 180 år

af Dorthe Filtenborg, Pædagogisk Udviklingskonsulent, LDD

Læs mere side 37

3